स्थानीय तहको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरण रणनीति २०७९

प्रमाणीकरण मिति २०७९ असार १४

माई नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

शित्तली, इलाम प्रदेश नं १

विषय सुची

१ पृष्ठभूमि १
२. नाम र प्रारम्भ २
३.परिभाषा २
४. नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय ४
५. माई नगरपालिकाको लैससासको अवस्था ५
६. लैससास रणनीतिको औचित्यता ६
७. अवस्था विश्लेषण ७
७.१. SWOT विश्लेषण ७
७.२.सरोकारवाला पहिचान १२
७.३. लक्षितवर्ग पहिचान १२
७.४.लक्षितवर्ग प्राथमिकिकरण र सवाल पहिँचान १३
८. दीर्घकालीन सोच १५
९. लक्ष्य १५
१०. उद्देश्य १५
११. नीति १६
१२. रणनीति १६
१२.१ मूलप्रवाहीकरण १६
१२.२ सशक्तिकरण १७
१२.३ क्षमता बिकासः १७
१२.४ समन्वय, सहकार्य र सहजीकरणः १७
१२.५ अनुगमन तथा मूल्यांकन १७
१३. कार्यनीति १७
१३.१ रणनीति १२.१ सगं सम्बन्धित कार्यनीति १७
१३.२ रणनीति १२.२ संग सम्बन्धित कार्यनीतिहरु १९
१३.२.१ संस्थागत ब्यबस्था १९
१३.२.१.१ सामाजिक विकास शाखा र यसको काम तथा कर्तब्यः १९
१३.३ रणनीति १२.३ संग सम्बन्धित कार्यनीतिहरु २३
१३.४ रणनीति १२.४ संग सम्बन्धित कार्यनीति २४
१३.५ रणनीति १२.५ संग सम्बन्धित कार्यनीतिहरु २५

१४. रणनीति पुनरावलोकन तथा सुधार २६
१५.बित्त व्यवस्थापन २६
१६. कानूनी व्यवस्था २६
१७. रणनीति कार्यान्वयनको जीम्मेवारी तथा दायित्व २७
१८. संभाव्य जोखीम र न्यूनीकरणका उपायहरु २७
१८.१ .संभाव्य जोखीम २७
१८.२ जोखीम न्यूनीकरणका उपायहरु २७
१९. लैससास मूलप्रवाहीकरणमा रणनीतिका विस्तृत शब्दावली (Glossary) २८
२०.लैससास क्षेत्रमा हालसम्म वनेका नीति कानून कार्यविधिहरु ३०

१ पृष्ठभूमि

लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) को मूलप्रवाहीकरण नीति, कार्यक्रम, रणनीति र प्रशासनिक, वित्तीय वा आर्थिक क्रियाकलापहरूमा महिला, पुरुष तथा सीमान्तीकृत समुदायका चासो र आवश्यकताहरू पहिचान गरी सम्वोधन गर्ने एउटा प्रक्रिया हो। यसले लैससाससँग सम्बन्धित विभिन्न अनुभवहरुलाई राजनीतिक, आर्थिक र सामाजिक क्षेत्रहरूमा गरिने योजना तर्जुमा कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकनको अभिन्न अंगको रुपमा स्थापित गर्ने एउटा प्रक्रिया हो। यो प्रक्रियाले असमानता र विभेदहरूको न्यूनीकरण गर्दै, समान अधिकार तथा अवसरहरूको सुनिश्चित गर्ने र जुनसुकै सामाजिक पृष्ठभूमि र पहिचान भए पनि सबै व्यक्तिमा सम्मानको प्रत्याभूति दिलाई असमान शक्ति सम्बन्धहरूलाई पुनः सन्तुलित गराउँदछ। नेपाल सरकारको विकासका सूचकहरुको प्राप्तिका निम्ति लैससासको मुलप्रभाविकरण नेपालको संविधानको प्रस्तावनमानै लैङ्गिक विभेद अन्त्य गरी समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने व्यवस्था गरेको छ। नेपालको संविधानको धारा ३८ ले महिलालाई समान वंशीय अधिकार, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्वन्धी अधिकार, राज्यका सवै निकायमा सहभागिता हुने अधिकार, सम्पत्ति तथा पारिवारीक मामिला सम्बन्धी अधिकार, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदको व्यवस्था गरेको छ। यसका साथै महिला विरुद्ध हुने हिंसाजन्य कार्यहरुलाई कानून बमोजिम दण्डनीय हुने व्यवस्था गरेको छ। सीमान्तीकृत समुदायले भोग्नु परेको इतिहास वा विगतमा भएका क्षतिलाई संवोधन गर्न र लिंग तथा जात, जातियतामा आधारित भेदभावलाई निषेध गर्नु यसका सकारात्मक प्रावधानहरू हुन्। पन्ध्रौं पन्च वर्षीय योजनाले सामाजिक, आर्थिक तथा राजनीतिक क्षेत्रहरूमा महिलाहरूको समान र अर्थपूर्ण सहभागिता हासिल गर्ने लक्ष्य राख्दै नेपालको लैङ्गिक विकास सूचकांकलाई ०.९२५ बाट ०.९६३ पुर्याउने अपेक्षा राखेको छ।

समानताको हकले नागरिकहरु, सामाजिक र सांस्कृतिक रुपले पछाडि परेका समुदाय समेतको संरक्षण, सशक्तिकरण वा विकासको लागि संविधानले विशेष प्रावधानहरुको थप व्याख्या गरेको छ। सामाजिक न्यायको हकले राज्यका हरेक निकायहरुमा समावेशी र समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सिद्धान्तका आधारमा जनताको सहभागिताको अधिकारको स्थापना गरेको छ। यसरी नै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) सम्बन्धी तल दिए अनुसारका प्रावधानहरुको व्यवस्था गरेको छ।

क. गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकारमा लैससास सम्वन्धि व्यवस्था गरेको।
ख. वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत तथ्यांक अद्यावधिक तथा संरक्षण अन्तर्गत खण्डीकृत तथ्यांक संकलन, विकास कार्य अन्तर्गत बालविवाह, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्ने आदिको व्यवस्था गरिएको।
ग. स्थानीय तहको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन अन्तर्गत योजना तर्जुमा महिला तथा पिछडिएको वर्गको सहभागितामा जोड, योजना बनाउदा महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष

लाभ पुग्ने योजना छनौटमा जोड दिदै लैससास प्रवद्र्घन गर्ने व्यवस्था गरिएको। त्यसैले, संबिधानद्वारा प्रदत्त हकहरुको कार्यान्वयन गर्न तथा समानुपातिक समावेशीका आधारमा राज्य संरचनाका सबै अङ्गहरूमा महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मजदूर, किसान, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, पिछडिएका वर्ग र क्षेत्र सबैलाई सहभागी गराउने संवैधानिक व्यवस्था गरिएको परिप्रेक्ष्यमा सामाजिक विविधता बीचको असमानता, सामाजिक बञ्चितिकरणका कारण सामाजिक समूहको विकास सूचकहरूमा भएको कमजोर अवस्था र सामाजिक, आर्थिक तथा प्रशासनिक क्षेत्रमा रहेको पहुँचको अन्तरलाई न्युन गर्न आवश्यक रहेको छ। यसरीनै लैससासका मुद्दाहरूलाई केन्द्रिय सरकारले नीतिगत तथा कानूनी सुधार गर्दै लगिरहेको सन्दर्भमा स्थानीय सरकारद्धार संचालन हुने योजना तथा कार्यक्रमलाई लैङ्गिक समानता र सामाजिक समाबेशीकरण मैत्री बनाउनका लागि र संवैधानिक एवम् कानूनी प्रावधान तथा राज्यले अन्तर्राष्ट्रिय तहमा व्यक्त गरेको प्रतिबद्धता अनुसार कार्य गर्न एवम् स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा भएको व्यवस्था अनुसार स्थानीय तहमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशी विकासलाई प्रबर्द्धन गरी यसको मूलप्रवाहीकरण गर्न यो रणनीति तयार गरिएको हो।

२. नाम र प्रारम्भ

यो रणनीतिको नाम "लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरण रणनीति २०७९ रहनेछ र यसको प्रारम्भ स्थानीय सरकाले स्वीकृति गरेको मिति देखि लागू हुनेछ।

३.परिभाषा

बिषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस रणनीतिमा :

क. **"रणनीति"** भन्नाले लैगिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरण रणनीति २०७९ सम्झनु पर्दछ।

ख. **"स्थानीय तह"** भन्नाले माई नगरपालिकालाई सम्झनु पर्छ।

ग. **"नगरपालीका"** भन्नाले माई नगरपालिका सम्झनु पर्छ।

घ. **"सामाजिक समावेशीकरण"** भन्नाले अवसर तथा स्रोत साधन उपभोग गर्नबाट वञ्चित भई जोखिममा परेका र स्तरयुक्त आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक जीवनयापन गर्नबाट बञ्चित भई गरिवी तथा सामाजिक रुपमा वञ्चितिकरणमा परेका समूहहरुलाई विकास निर्माण र कार्यसम्पादनका प्रकृयामा सहभागी गराई उपलब्ध अवसर, श्रोत, साधन तथा आधारभूत अधिकार उपयोग गर्ने कुराको सुनिश्चिततालाई सम्झनु पर्छ।

ङ. **"सामाजिक समावेशी सम्पर्क ब्यक्ति"** भन्नाले माई नगरापालिकाको सामाजिक समावेशी विषय हेर्ने गरी सम्पर्क व्यक्तिको रुपमा तोकिएको कर्मचारीलाई सम्झनु पर्छ।

च. **"सामाजिक समावेशी बजेट"** भन्नाले लक्षित वर्गको आवश्यकतालाई सहभागिमुलक ढंगले सम्बोधन गदै समग्र विकास प्रक्रियालाई निजहरु प्रति उत्तरदायि बनाउने उद्देश्यले तर्जुमा गरिने बजेट तथा कार्यक्रमलाई जनाउँछ।

छ. **"उपभोत्ता समिति"** भन्नाले आयोजनाबाट प्रत्यक्ष लाभ पाउने व्यक्तिहरुको समूहले कुनै आयोजना निर्माण, सञ्चालन, व्यवस्थापन र मर्मत सम्भार गर्नको लागि आफूहरु मध्येबाट निश्चित प्रक्रिया बमोजिम गठन गरेको समिति सम्झनु पर्छ।

ज. **"सामुदायिक संस्था"** भन्नाले जनचेतनासम्वन्धी तालिम, अभिमुखिकरण, सिप विकास, बचत, कर्जा परिचालन, समावेशी विकास र सशक्तिकरण गर्ने उद्देश्यले निश्चित प्रक्रिया अवलम्वन गरी प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भएका संस्था तथा स्थानीय तहमा सूचीकृत भएका समुदायहरु आधारित संस्था सम्झनु पर्छ।

झ. **"गैरसरकारी संस्था"** भन्नाले प्रचलीत कानून वमोजिम स्थापना भएका स्थानीय तहको सभाबाट आफ्नो कार्यक्रम स्वीकृत गराई स्थानीय तहसंग समन्वय राखी कार्य सञ्चालन गर्ने गैरनाफामूलक संस्था सम्झनु पर्छ।

ञ. **"स्थानीयकरण"** भन्नाले कुनै पनि विषय वा कार्यक्रमलाई कुनै स्थानीय ठाँउ विशेषको परिस्थिती वा अवस्था अनुसार अधिकतम उपयोग गर्नका लागि सोही अनुरुप व्याख्या विश्लेषण र कार्ययोजना वनाई अधिकतम उपयोग गर्ने प्रक्रियालाई सम्झनु पर्छ ।

ट. **"बञ्चित समुह"** भन्नाले परम्परागत रुपमा लामो समय देखि जातीय, आर्थिक,लैङ्गिक, अपाङ्गता, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक एवम् भौगोलिक कारणले गर्दा पछि परेका महिला, दलित, आदिवासी, जनजाती, मधेसी, मुस्लिम, अपाङ्ग, जेष्ठ नागरीक एवं दुर्गम क्षेत्रमा बसोवास गर्ने नागरिकहरुलाई सम्झनु पर्दछ।

ठ. **"अल्पसंख्यक"** राष्ट्रिय जनगणनाको तथ्याङ्क अनुसार ०.५ प्रतिशत भन्दा कम जनसंख्या रहेका जातीय, भाषिक र धार्मिक समूह सम्झनु पर्छ र सो शब्दले आफ्नै जातीय, धार्मिक र भाषिक विशिष्टता भएको, त्यसलाई बचाई राख्ने आकांक्षा रहेका, विभेद र उत्पीडन भोगेका समूह समेतलाई जनाउँछ।

ड. **"सीमान्तकृत"** भन्नाले राजनीतिक, आर्थिक र सामाजिक रूपले पछाडि पारिएका, विभेद र उत्पीडन तथा भौगोलिक विकटताको कारणले सेवा सुविधाको उपभोग गर्न नसकेका वा त्यसबाट वञ्चित रहेका संघीय कानून बमोजिमको मानव विकासको स्तर भन्दा न्यून स्थितिमा रहेका समुदाय सम्झनु पर्छ र सो शब्दले अतिसीमान्तीकृत र लोपोन्मुख समुदाय समेतलाई जनाउँछ।

ढ. **"लैङ्गिक समता"** भन्नाले अवसर र न्यायबाट बन्चित महिला वा पुरुषलाई थप अवसर दिएर समतामूलक स्थितिको निर्माण गर्न गरिने बिशेष प्रयासलाई सम्झनु पर्छ।

ण. **"लैङ्गिक समानता"** भन्नाले महिला र पुरुषबीच सबै क्षेत्र र तहमा समान अवसर र समान लाभ हासिल गर्ने अवस्थालाई सम्झनु पर्छ।

त. **"सामाजिक समावेशीकरण"** भन्नाले अवसर तथा श्रोत साधन उपभोग गर्नबाट वञ्चित भई जोखिममा परेका र स्तरयुक्त आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक जीवनयापन गर्नवाट वञ्चित भई गरिबी तथा सामाजिक रुपमा वञ्चितीकरणमा परेका समूहहरुलाई निर्णय प्रकृयामा सहभागी गराई उपलब्ध अवसर, श्रोत, साधन, सेवा तथा आधारभूत अधिकार उपभोग गर्ने कुराको सुनिश्चिततालाई सम्झनु पर्छ।

थ. **"लक्षित समूह"** भन्नाले यो रणनीतिमा लक्षित समुह भनेर किटान गरिएका जातजाती वर्ग लिङ्ग क्षेत्र का व्याक्ती वा समुदायलाई सम्झनु पर्छ ।

द. **"लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट"** भन्नाले स्थानीय निकायको योजना तर्जुमा गर्दा समाजमा रहेका विभिन्न जातजाति, क्षेत्र, वर्ग र समुदायका महिला, पुरुष, लैङ्गिक यौनिक अल्पसंख्यक, अपांगता भएका व्यक्ति, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिकहरूको आवश्यकतालाई सहभागितामूलक

ढंगले सम्बोधन गर्दै समग्र विकास प्रक्रियालाई निजहरू प्रति उत्तरदायी बनाउने उद्देश्यले तर्जुमा गरिने कार्यक्रम र बजेटलाई जनाउँछ।

ध. **"लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी परीक्षण"** भन्नाले समाजमा रहेका विभिन्न जातजाति, क्षेत्र, वर्ग र समुदायका महिला र पुरुषबीचको भूमिका, सम्बन्ध, स्थान, स्तर, अवसर आदिको विश्लेषणबाट लैंगिक समानता तथा समावेशी विकास गर्न तय गरिएको बजेट र कार्यक्रम मार्फत तोकिएको उद्देश्य हासिल भए नभएको लेखाजोखा र परीक्षण गरी सुधारका उपाय पहिल्याउने औजारलाई सम्झनु पर्छ।

न. **"लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण"** भन्नाले कुनै पनि योजनाबद्ध कार्य, नीति नियम, कार्यक्रम कार्यान्वयनको हरेक क्षेत्र तथा तह र तप्कामा महिला तथा वञ्चितिमा परेका वर्गहरुलाई समाहित गर्ने प्रक्रियालाई सम्झनु पर्छ।

प. **"लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट"** भन्नाले लैङ्गिक समानताको लागि बजेटको सुनिश्चितता, बजेटका सबै प्रक्रियामा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण र उपलब्धिको समतामूलक वितरणका साथै उपभोगको लागि लैङ्गिक विश्लेषण सहित योजनाबद्ध रूपमा उद्देश्यमूलक कार्यक्रमहरू तर्जुमा र प्राथमिकीकरण गर्दै कार्यक्रम छनौट गरी लगानी गर्ने पद्धतिलाई जनाउंदछ।

फ. **"सशक्तिकरण"** भन्नाले विकासका अवसरहरुवाट बञ्चित, श्रोत र साधनमा पहूँच तथा नियन्त्रणमा पछाडी परेका, अशक्त वा कमजोर वर्गलाई सवल बनाउने कार्यलाई सम्झनु पर्दछ।

४. नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

२४६.११ वर्ग कि.मि क्षेत्रफलमा फैलिएको माई नगरपालिकामा हाल १० वटा वडा रहेका छन् । भौगोलिक हिसाबले माई नगरपालिका २६ डिग्री ४५ मिनेट उत्तरी अक्षांस र ८७ डिग्री ५२ मिनेट पुर्बी देशान्तरमा अवस्थित छ । ३२५७६ जनसंख्या रहेको माई नगरपालिका क्षेत्रफलको आधारमा ईलाम जिल्लाको दोश्रो ठुलो स्थानीय तह/नगरपालिका हो भने जनसंख्याको हिसाबले सबै भन्दा कम जनसंख्या भएको नगरपालिका हो यो नगरपालिका पूर्वमा सुर्योदय नगरपालिका र रोंग गाउँपालिका , पश्चिममा मांसेबुंग र चुलाचुली गाउँपालिका , उत्तरमा ईलाम र देउमाई नगरपालिका तथा दक्षिणमा झापा जिल्लाका अर्जुनधारा , कन्काई र शिवसताक्षी नगरपालिकाको बीचमा चुरे क्षेत्रमा अवस्थित रहेको छ र हाल माई नगरपालिका वडा नं -२ शितलीलाई नगरपालिकाको केन्द्रको रुपमा तोकिएको छ । बहुजातीय , बहुधार्मिक , बहुसांस्कृतिक , बहुभाषिक जनताहरुको बसोबास रहेको भएतापनि विविधतामा एकता यस नगरपालिकाको गहनाको रुपमा रहेको छ । धान , केरा र मासु उत्पादनको लागि ईलाम जिल्लाको पकेट क्षेत्रको रुपमा पहिचान बनाएको यस नगरपालिकामा चिया खेति पनि उल्लेख्य रुपमा रहेको छ । जिल्लामा सबै भन्दा बढी सामुदायिक बन रहेको माई नगरपालिका प्रबल पर्यटकीय सम्भावना रहेको क्षेत्र पनि हो ।यो नागरपालिकाको नाम यसैको भुमी भएर वग्ने प्राचिन चर्चित नदी "माई" को नाम वाट राखिएको हो ।

माई नगरपालिका विशेष गरेर लिम्वु जातीको अधिक वाहुल्यता भएको पालिका हो । तथापी हाल सम्म यो नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण तयार भइनसकेको अवस्थामा जातीय लिङ्गीय आधारमा विवरण उपलव्ध छैन खास आन्तरिक श्रोत साधन नभएको यो नगरपालिका पछिल्लो समय घोषणा भएको नगरपालिका हो । झापा जिल्लाको अर्जुनधारा नगरपालिकाको कार्यालय वाट २० किमि दुरीमा नजिक रहेको यो नगरपालिका सुरुवाती चरणमा अत्यन्तै कम कर्मचारी वाट संचालन भएको थियो । संघीयताको सुरुवाती चरणमा तत्कालीन नगरप्रमूख दिपककुमार थेवे लगायत जनप्रतिनिधिहरुले ले झोलामा स्टाप्प वोकेर सुरुवात गरेको यो नगरपालिका हाल सुविधा सम्पन्न कार्यालयमा संचालित छ । अभिलेख व्यवस्थापन को हिसावले व्यवस्थित भइ नसकेको यो नगरपालिकाले गत वर्ष नै नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण तयार गर्ने योजना अनुरुप बजेट विनियोजन भई परामर्शदाता संग संझौता भएपनि हाल सम्म उपलव्ध भएको छैन ।

५. माई नगरपालिकाको लैससासको अवस्था

माई नगरपालिकको समग्रतामा अध्ययन गर्दा लैससासको दृष्टिकोणले केही काम भएको भएपनि अभिलेखमा भने खासै उल्लेख भएको पाइदैन ।कानुन कार्यविधिहरु वनेका छन तर राजपत्रमा प्रकाशन भएका छैनन । नगरपालिकाको कार्यालयमा रहेका जनप्रतिनिधि र विषयगत शाखाका प्रमुख तथा अन्य कर्मचारीहरु संग छलफल र अन्तरक्रिया गर्दा प्राप्त जानकारी अनुसार लैससास सम्वन्धी नगरपालिकाले विभिन्न काम गरेको छ ,लक्षित वर्गका लागि बजेट विनियोजन गरेको छ महिला पुरुष सम विकासका लागि बजेट विनियोजन गरेको, महिला स्वास्थ्य संग सम्वन्धित कृयाकलापहरुमा प्रसस्त रुपमा ध्यान पुर्याएको छ । सुत्केरी पोषण कार्यक्रम गर्भवती महिलाहरुलाई निशुल्क परीक्षण तथा महिला तथा बञ्चितिकरणमा परेका समुदाय माथि हुने हिंसा र विभेद उपर सुनुवाई तत्काल हुने व्यवस्था यहाका राम्रा पक्षहरु हुन । महिला तथा पुरुषका लागि समान कामको समान ज्याला नीति अवलम्वन गरिएको छ । वार्षिक कार्यक्रम तय गर्दा महिला वालवालिका तथा पिछडिएको वर्ग क्षेत्र र समूदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने गरी कार्यक्रमहरु तय गरिएका छन ।महिला तथा विपन्न परिवारहरुको लागि लोकसेवा पूर्व तयारी कक्षा संचालन गरेर रोजगारी प्रवर्द्धनमा समेत यो नगरपालिकाले योगदान दिएको छ । नगरपालिका भित्र हुने विभिन्न प्रकारका अनौपचारिक कुरीतिहरु जातीतगत छूवाछुत वालविवाह वहुविवाह महिला हिंसा तथा घरेलु हिंसा सम्वन्धी सचेतना कार्यक्रम नियमित रुपमा गरेको पाइन्छ । यसरी समग्रतामा हेर्दा यो नगरपालिकाले गरेका कामहरुलाई पनि प्रचार प्रसारमा ल्याउन सकेको छैन र अभिलेखीकरण पनि व्यवस्थित रुपमा गर्न सकेको छैन । महिला लक्षित कार्यक्रमले महिलाको

विकासका तीन वटै क्षेत्रहरु जीविकोपार्जन सशक्तिकरण, आवाज सशक्तिकरण र विभेदजन्य नीति नियम कु संस्कार परिवर्तन सम्वन्धी सचेतना कार्यक्रममा समेतमा यो नगरपालिका ले ध्यान पुर्याएको छ । उल्लेखित अवस्थाका वाबजुद माथि उल्लेखित विवरणको आधारमा यो माई नगरपालिका लैससास प्रति थप संवेदनशील हुन जरुरी देखिन्छ । हाल सम्म सम्पादन भएका कामहरुको व्यवस्थित अभिलेखीकरण हुन जरुरी छ भने वर्तमान अवस्था लाई विश्लेषण गरेर देखिएका कमीकमजोरीहरुलाई आगामी दिनमा कसरी संवोधन गर्ने भन्ने रणनीति तयारी गर्न आवश्यकता देखिन्छ ।

६. लैससास रणनीतिको औचित्यता

संबिधानद्धारा प्रदान गरिएको समानताको हक कार्यान्वयनका लागि समुदाय तहमा रहेका बिभेदकारी मुल्यमान्यताहरु, कुरीति र परम्परागत सामाजिक हानिकार अभ्यास परिवर्तन गर्नु जरुरी छ। लैससास रणनीतिले पालिकाको हरेक नीति, कानुन, योजना तथा बजेट र कार्यक्रमलाई लैससास उत्तरदायि बनाउन मार्गनिर्देश गर्ने हुदा ब्यक्ति, परिवार र समाजको सोंच र ब्यबहारमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याई लक्षीत बर्ग समूहलाई बिकासको मूलप्रबाहमा समाबेश गर्न सकिन्छ भन्ने मान्यता राख्दछ। नेपालको संविधानमा व्यवस्था भए अनुसार स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय सरकारलाई कानुनी अधिकार क्षेत्र तथा जिम्मेवारी निर्दिष्ट राष्ट्रिय नीति तथा कानुनहरु र अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरु स्थानीयकरण गरि लागु गर्न गराउन आबश्यकता महशुस गरी माई नगरपालिकाले लैंगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशीकरण रणनीति निर्माण गरेको छ। लैससास रणनीति जारी गर्नुको औचित्यता सम्बन्धमा निम्न बुँदाहरुले स्पष्ट पारेको छः

क. लैससास सम्बन्धी प्राबधानहरुलाई स्थानीयकरण गरी बिकासको मूलप्रबाहमा लक्षीत समूहको अर्थपुर्ण सहभागिता सुनिश्चत गर्न मार्गनिर्देश गर्दछ।

ख. खण्डिकृत तथ्यांक सहित लैङ्गिक आबश्यकता र मागका आधारमा योजना प्राथमिकिकरण, योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्दछ।

ग. दिगो विकास लक्ष्य प्रासिका लागि समाजमा रहेको कुरीति, कुप्रथा र सबै प्रकारका बिभेद हटाई समान पहँचु र अवसर प्रदान गरी न्यायपूर्ण समाजको स्थापना गर्न सहयोग गर्दछ।

घ. नेपाल सरकारले अनुमोदन गरेका अन्तर्राष्ट्रिय प्राबधानहरुलाई स्थानीयस्तर देखि नै पुर्ण रुपमा अवलम्बन गरी लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणमैत्री शासन पद्धति अवलम्वन गर्न आधार तय गर्दछ।

ङ. लैसससाको अबधारणगत बुझाइमा एकरुपता कायम गर्दै समन्वय र साझेदारी अवधारणा बिकास गरि लैङ्गिक उत्तरदायि योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन र लैससामैत्री व्यवहारको अवलम्वन गर्न अभिप्रेरीत गर्दछ।

च. यस रणनीतिले सबै सार्वजनिक, निजी तथा सामाजिक संघसंस्थाहरु बिच नियमित समन्वय र सहकार्यको माध्ययमबाट लैङ्गिक संवेदनशील व्यवहारको विकास गरी लैङ्गिकमैत्री नीति, कानुन, योजना निर्माण एवं कार्यक्रम कार्यान्वयनमा निर्देशन तथा प्रोत्साहन गर्दछ।

७. अवस्था विश्लेषण

लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणका रणनीतिका लागि पहिलो चरण भनेको नै वर्तमान अवस्था विश्लेषण हो । हालको अवस्था विश्लेषणका लागि मुख्य हिसावले ३ वटा क्षेत्र (SWOT,सरोकारवाला र लक्षित वर्ग) निर्धारण गरिएकोछ ।जसको विवरण निम्नानुसा प्रस्तुत गरिएकोछ ।

७.१. SWOT विश्लेषण

यो माई नगरपालिकाको लैससासको दृष्टिकोषवाट बलियो पक्ष कमजोर पक्ष अवसर तथा चुनौती (SWOT) विश्लेषण गरिएको छ । यसरी विश्लेषण गर्दा नीतिकानूनमा समावेशीता, संस्थागत व्यवस्थामा समावेशीता, मानव संसाधन तथा क्षमता विकासमा समावेशीता, सेवा प्रवाहमा समावेशीता र सुसासन तथा उत्तरदायीत्वमा समावेशीतामा आधारित रहेर विश्लेषण गरिएकोछ ।जसलाई निम्नानुसार तल प्रस्तुत गरिएकोछ ।

सवल पक्ष (Strength)

१. नगरपालिकाको वार्षिक कार्यक्रममा महिला तथा लक्षित विकास कार्यक्रमहरु प्रसस्त रुपमा राखेको
२. नगरपालिकाको योजना महिला वालवालिका पिछडिएको वर्ग क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने गरि वनेको
३. नगरपालिकामा विभिन्न क्षेत्रगत कानुनहरुको निर्माण भएको र यसले नीतिगत रुपमा लैससास लाई सम्बोधन गरेको ।
४. वालश्रम मुक्त नगर घोषणा गर्न एउटा वार्डवाट सुरु गर्ने ।
५. योजना तर्जुमा दिगदर्शन तयार भएको जसमा लैससासका प्रावधानहरुलाई स्पस्टरुपमा समावेश गरिएको ।
६. नगरपालिकाले वार्षिक समिक्षा प्रतिवेदन तयार गरि लैससासका समग्र लक्ष्य, प्रगति र कार्यान्वयनको दस्तावेजीकरण गरेको ।
७. लैंगिक दृष्टिकोणले महिला पुरुष तथा आप्रवासी र स्थानीय विच समान कामको लागि समान ज्यालादर निर्धारण गरेको ।
८. अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण निर्देशिका तयार भएको
९. हरेक निकाय तथा समितिहरुमा महिला सहभागिताको लक्षित वर्गको सुनिश्चितता भएको छ ।

१०.उपभोक्ता समितिहरुमा महिला सहभागिता न्यूनतम ४०% अनिवार्य गरेको छ ।
११. नीति तथा योजनामा कानुन कार्यवाही निर्माणमा जनशक्ति उपलव्ध भएको ।
१२. कार्यपालिकामा महिला तथा लक्षित वर्गको सहभागिता ५०% भन्दा वढी भएको ।
१३. नपामा कार्यरत कर्मचारी मध्ये ५०% महिला कर्मचारी भएको ।
१४. महिला तथा लक्षीत वर्गका लागि जिविकोपार्जन सशक्तिकरण, आवाज सशक्तिकरण तथा विभेदजन्य नीति नियम परिवर्तनका लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गरेको ।
१५. महिला वालवालिका जेष्ठ नागरिक तथा समाज कल्याण शाखा र सामाजिक विकास शाखा स्थापना र सचालन भएको ।
१६. बेरोजगारहरुको खण्डिकृत डाटा अद्यावधिक भएको ।
१७. स्थानीय तहले गठन गर्ने समिति उपसमितिहरुको मुख्य पदमा महिला सहभागिता सुनिश्चित गरेको ।
१८. पदाधिकारी तथा कर्मचारी लैससास सम्वन्धि सचेत रहेको ।
१९. लक्षित वर्गको क्षमता विकासका लागि बजेट विनियोजन गरेको ।
२०. लक्षित वर्गको सरकारी जागीर प्रवेशका लागि लोकसेवा पुर्व तयारी कक्षा संचालन गरेको ।
२१. महिला हिंसा विरुद्ध बजेट व्यावस्था तथा कार्यान्वयन भएको ।
२२. वाल तथा अपाङ्गता एवम महिला डेक्सको व्यवस्था ।
२३. नगरपालिकामा मानव संसाधन विकास शाखाको व्यवस्था भएको
२४. न्यायिक समिति तथा वडामा रहेका मेलमिलापकेन्द्र हरुवाट न्याय सम्पादन सहज रुपमा हुने गरेको ।
२५. विपन्न तथा लक्षित वर्गको स्वास्थ्य वीमा भएको ।
२६. उमेर पुगेका सवै वालवालिकाहरु विद्यालय भर्ना भएका ।
२७. सवै विद्यालयमा महिला पुरुष शौचालय तथा हात धुने व्यवस्था भएको ।
२८. निशुल्क प्रसुती सेवा, नवजात शिशुका लागि न्यानो झोला, तथा सुत्केरी का लागि सुत्केरी पोषण आहार कार्यक्रम संचालन भएको ।
२९. भौतिक पुर्वाधारका सवै डिजाइनहरुमा लैससासाका प्रावधानहरु समेट्ने गरिएको
३०. नगरपालिकामा फोहोर व्यवस्थापन का लागि पहल सुरुभएको ।
३१. सुफत मुल्यको सहकारी पसलहरु संचालन भएको
३२. सवै विद्यालयमा किशोरीहरुलाई निशुल्क सेनिटरी प्याड वितरण गरेको
३३. प्रजनन स्वास्थ्य एड्स क्यान्सर र आङ खस्ने लगायतका विषयहरुमा स्वास्थ्य सचेतना कार्यक्रम संचालन गरेको ।
३४. संघीय र प्रदेश सरकारका नीति नियम कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा नगरपालिका सहकार्य समन्वय गरेको
३५. लक्षित वर्गको उपस्थितिमा लक्षित वर्गका आगामी योजना तथा सम्पन्न योजनका वारेमा छलफल हुने गरेको ।
३६. समावेशिता सम्वन्धि कार्यक्रमहरु नीयमित रुपमा रेडियो पत्रपत्रिकाहरुमा प्रकाशन प्रशारण हुने गरेको ।

३७. वार्षिक कार्यक्रम तथा नीति कार्यविधिहरु वेभसाइड तथा पत्र पत्रिका नियमित रुपमा सार्वजानिक गर्ने गरेको ।

३८. सार्वजानिक लेखापरीक्षण सामाजिक परीक्षण तथा सार्वजानिक सुनुवाईमा लक्षित समुहलाई प्रश्न राख्न दिने र छलफल गर्ने गरेको

कमजोर पक्ष(Weakness)

१. नगरपालिकाको पार्श्व चित्र तथा आवधिक योजना तयार नहुनु ।

२. नगरपालिकाले तत्काल लैंगिकतथा सामाजिक समावेशिकरण रणनीति निर्माण नभएको ।

३. समान कामको समान ज्याला प्रभाकारी रुपमा कार्यान्वन नभएको ।

४. महिलाहरुको छुट्टै खण्डिकृत डाटा नभएको ।

५. नपाले योजना तर्जुमा तथा अनुगमन मुल्याङ्कनलाई लैससासको चस्माले हेर्ने नगरेको ।

६. लक्षित वर्गको पहिचान तथा सुची तयार नभएको ।

७. लैङ्गिक उत्तरदायि तथा समाजिक समावेसी वजेट निर्माण एवम परीक्षणलाई वजेट व्यवस्थान नभएको ।

८. दीगो विकासको लक्ष्य ५ लाइ तोकेर बजेट विनियोजन नगरिएको

९. नगरपालिका ले आफ्ना निती नियम कार्यबिधी योजना जारी गर्नुभन्दा अगाडी लैससास को दृष्टिले उपयुत्त भए नभएको बारे लेखाजोखा वा विश्लेषण नगरेको ।

१०. लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण अनुसारको कार्यविधि तयार नभएको ।

११. लक्षित तथा गरीवको अद्यावधिक खण्डिकृत तथ्याङ्क पालिकामा नभएको

१२. उपभोक्ता समितिहरुमा भएका छलफलमा लैससासका विषयमा छलफल हुने नगरेको

१३. योजना तर्जुमा प्रकृयामा लैससासको दृष्टिकोणवाट विश्लेषण हुने नगरेको

१४. नगरपालिकामा लैङ्गिक डेक्सको स्थापना नभएको ।

१५. महिला विकास शाखाको छुट्टै कार्यकक्ष नभएको ।

१६. विपद व्यवस्थापन कोष परिचालनमा नीति तथा कार्यविधि निर्माण नभएको

१७. वडास्तरमा महिला कानुनी सचेतना सम्वन्धी कृयाकलापहरु नभएको

१८. स्थानीय तहका सवै पदाधिकारीहरु लाई कानुनको मस्यौदा तर्जुमा तथा प्रकृयाका वारेमा अभिमुखीकरण नभएको

१९. महिला हिंसा विरुद्द्ध सुन्य सहनशिलताको नीति तथा व्यवहारमा प्रभावकारी नदेखिएको

२०. लैङ्गिक हिंसा मुक्त पालिका घोषणा हुन नसकेको

२१. कर्मचारीहरुलाई पछिल्लो समय निर्माण भएका कानुन कार्यविधिहरु का वारेमा नियमित अभिमुखीकरण हुन नसकेको

२२. लैङ्गिक संवेदनशिल भाषाको जानकारी तथा प्रयोग नभएको

२३. दक्ष श्रमिकहरुको अभाव (सिकर्मी डकर्मी नकर्मी प्लम्विङ)

२४. सार्वजानिक स्थल तथा कार्यालयहरुमा अधिकांशमा स्तनपान गृह नभएको

२५. गर्भवती महिला जोखीम तथा खतरा युक्त काममा नलगाउने नीति तयार नभएको
२६. निराक्षर महिलाहरुका लागि विशेष कार्यक्रम नभएको ।
२७. लक्षित वर्गको स्व रोजगार तथा बैदेशिक रोजगारमा जाने महिला तथा लक्षित समुहको क्षमता विकास लागि कार्यक्रमहरु संचालन नभएको
२८. लैससास सम्वन्धि सरोकारवाला निकाय विच संयन्त्र निर्माण नभएको तथा साथै अनुशिक्षण नभएको
२९. योजना तथा कार्यक्रमको लैससाका प्रावधानका आधारमा अनुगमन मुल्याङ्कन हुने नगरेको
३०. नगरपालिकाको समीक्षा वैठकमा महिला लगायत सवै लक्षित वर्ग तथा समुदायको उपस्थितिमा लक्षित कार्यक्रम उपर छलफल हुने नगरेको ।
३१. नीति नियम ऐन कानुन कार्यविधि तयार गरिएको तर धेरैजसो कानुन कार्यविधिहरु राजपत्रमा प्रकाशन नभएको ।

अवसरहरु (opportunities)

१. विभिन्न जातजाती, समुदाय बीच सामाजिक र सांस्कृतिक विविधता रहेकोले सामाजिक समावेशीकरण व्यवहारमा लागु गर्ने उपयुक्त अवसर रहेको ।
२. समान कामको समान ज्याला प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वन गरी उल्लेखनीय र दीर्घकालीन सफलता प्राप्त गर्न सकिने
३. कानून कार्यान्वनयका आधारमा उत्कृष्ट शाखा तथा वडाहरुलाई पुरस्कृत गरी निर्माण भएका कानूनहरुको व्यावहारिक पक्षको अध्यन विश्लेषण गर्ने सकिने ।
४. आवश्यक पर्ने कानून नीति नीयम आफै वनाउन सकिने
५. लक्षित वर्गका कार्यक्रम सञ्चालनका लागि गैसस को सहयोग प्राप्त गर्न सकिने ।
६. यूवा कर्मचारीको वाहुल्यता रहेको यो नगरपालिकामा युवा जोस र जाँगरलाई पालिकाको सर्वाङ्गिण हितमा प्रयोग गर्न सकिने
७. महिला तथा लक्षित वर्गका कार्यक्रममा महिला तथा लक्षित वर्गवाटै सञ्चालन गर्न सकिने ।
८. लक्षित वर्गको खण्डीकृत डाटा वाट विभिन्न दातृ निकायहरुवाट कार्यक्रम प्राप्त गर्न सकिने ।
९. महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नगारिक शाखा मार्फत विस्तृत कार्ययोजना वनाई कार्ययोजना वनाउन सकिने ।
१०. नगरपालिका अन्तरगतका सवै कार्यालयहरुमा महिला हिंसा लेङ्गिक विभेद हुन नदिनका लागि लैङ्गिक आचार संहिता निर्माण गरी प्रयोग गर्न सकिने ।
११. वालमैत्री लैङ्गिक मैत्री अपाङ्ग मैत्री जस्ता विकास मोडलहरु सञ्चालन गर्न सकिने ।
१२. लैङ्गिक हिंसा मुक्त नगर घोषणा गर्न सकिने ।
१३. स्वास्थ्य वीमा कार्यक्रमलाई सवै घरधुरीमा पुर्याउन सकिने
१४. सवै गर्भवती महिलाहरुलाई सुरक्षित रुपमा प्रसुती गराउन सकिने

१५.विद्यालयहरुमा शैक्षिक तथा अन्य कार्यक्रमहरु समावेश गरी सरकारी विद्यालयमा विद्यार्थीहरुको आकर्षण वढाउन सकिने ।

१६.सुफत मुल्यका सहकारी पसलहरु विस्तार गरि महिला तथा लक्षित वर्गलाई प्रत्यक्ष राहात दिन सकिने

१७.आवास क्षेत्रको विकास गरी झापा तथा अन्य तराइका जिल्लाहरुमा गर्मीले छटपटाएका मानिसहरुलाई सशुल्क आवास व्यवस्थापन गर्न सकिने

१८.निराक्षर जनसंख्या पत्ता लागई तत्काल साक्षरता सम्वन्धि कार्यक्रम संचालन गरेर पुर्ण साक्षार नगरपालिका वनाउन सकिने

१९.संघीय तथा प्रदेश सरकार संग समन्वयमा आर्थिक सामाजिक मानवीय तथा भौतिक विकासका कामहरु गर्न सकिने ।

२०.कृषि प्रदान नगर भएको हुनाले कृषि प्रवर्द्धन र कृषकहरुलाई सम्मानित गरि व्यावसायिकि करणलाई जोड दिन सकिने

२१.तराइ संग अत्यन्तै नजिक दुरी रहेको हुनाले कृषि उत्पादनको वजार जति पनि विस्तार गर्न सकिने ।

२२.अनुगमन मुल्याङ्कन लाई सहजै कार्यान्वयन गर्न सकिने सवै वडा सम्म सडक संजाल भएको ले आवश्यकता अनुसार जुनसुकै समयमा पनि अनुगमन गर्न सकिने ।

चुनौतीहरु (Threats)

१. छुवाछूत, लैङ्गिक विभेद, पुत्रमोह जस्ता परम्परागत कु मान्यता विरुद्धका नीति नियम कार्यविधि कार्यान्वयन मा जटीलता ।

२. मागमा आधारीत अत्याधिक योजनाहरु कार्यान्वनय गर्न र प्राथमिकीकरण नीति वनाउन कठीन

३. संघीयता कार्यान्वयनमा स्थानीय तहलाई छूटै सरकारको मान्यता पाउन नै कठीन

४. गरीवी मापनका सूचकहरु निर्माण गर्न ।

५. घरभित्रको विना पारिश्रमिकको कामको मूल्याङ्कन गर्न ।

६. निर्माण भएका कानून कार्यविधि कार्यान्वन गर्न ।

७. समाजमा जरा गाडेर वसेको सामाजिक कुरीतिहरु (जातीगत छूवाछूत, घरेलु हिंसा) को अन्त्यका लागि विभिन्न कार्यक्रम हरु सञ्चालन गर्न

८. मोवाइल को दुरुपयोग र बाल बालिकाको उमेरमा नै व्यापक प्रयोगले बालविवाह अवैध वच्चा जन्माउने तथा परिपक्क उमेरमा पुग्दा सम्वन्ध विच्छेद जस्ता हुने संभावना वढ्दै गएको ।

९. कार्यालयमा पर्याप्त कर्मचारी नभएको र संघीयताको अभ्यासको चरण भएका कारण नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न कठीन

१०.कृषि प्रति युवा लाई आकर्षित गर्न कठीन वन्दै गएको ।

११.सामाजिक संजाल मार्फत हुन सक्ने भ्रमहरु चिर्नका लागि आवश्यक प्रविधि र जनशक्ति व्यवस्थापन गर्न कठिन ।

७.२.सरोकारवाला पहिचान

लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरण रणनीति कार्यान्वयनका लागि निम्नानुसार सरोकारवालाहरु पहिचान गरिएको छ । जसमा सिधा संपर्क हुने ।दोश्रो माद्यमवाट संम्पर्क हुने र अप्रत्यक्ष रुपमा संपर्क हुने गरी निम्नानुसार ३ भागमा विभक्त गरिएकोछ ।

सिधा सम्पर्क हुने (पहिलो नं का सरोकारवालाहरु)	दोश्रो माद्यमवाट संपर्क हुने (दोश्रो नं का सरोकारवालाहरु)	अप्रत्यक्ष संपर्क हुने हरु (तेश्रो नं का सरोकारवालाहरु)
महिला तथा बालबालिका शाखा	विकास साझेदारहरु	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय प्रदेश नं १
योजना शाखा	सहकारी संस्थाहरु	प्रदेश मन्त्रालयहरु सवै
शिक्षा शाखा	बैक तथा वित्तीय संस्थाहरु	प्रदेश योजना आयोग
स्वास्थ्य शाखा	उद्योगहरु	प्रदेश प्रशिक्षण केन्द्र
सहकारी शाखा	वालक्लवहरु	भूमी व्यवस्था आयोग
खानेपानी तथा सरसफाइ शाखा	आमा समूहहरु	संघीय मन्त्रालयहरु
युवा तथा खेलकुद शाखा	जेष्ठ नगारिक मिलन केन्द्रहरु	महिला आयोग
प्रशासन शाखा	विद्यालयहरु	दलित आयोग
सवै वडा कार्यालयहरु	गैह्रसरकारी संस्थाहरु	मुस्लीम आयोग
गाउँ / नगर कार्यपालिका	स्वयम सेवक समूहहरु	राष्ट्रिय योजना आयोग
गाउँ / नगर सभा	उद्योग वाणिज्य संघ	मानव अधिकार आयोग
न्यायिक समिति	राजनैतिक दलहरु	अन्तराष्ट्रिय दातृ निकायहरु
विषयगत समितिहरु सवै	संचार माद्यमहरु	राष्ट्रिय स्तरका संचार माद्यमहरु

७.३. लक्षितवर्ग पहिचान

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको लक्ष नै लक्षित वर्गलाई विकासको मूलप्रवाहमा ल्याउनु हो त्यसका लागि निम्नानुसार लक्षित वर्गहरु पहिचान गरिएकोछ।

१.महिला / एकल महिला	२.दलित	३.बालबालिका
४.अपाङ्गता भएका व्यक्ति	५.जेष्ठनगारिक	६.लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक
७.अति विपन्न वर्ग	८.अल्पसंख्यक/ लोपोन्मुख (मेचे उराउ कुमाल)	९.किसान
१०. आदिवासी जनजाती	११.मजदुर	१२. द्वन्द्वपिडित

१३. सुकुम्वासी	१४. मधेसी	

माथि उल्लेखित तीनै प्रकारको विश्लेषणवाट यो माई पालिकाको वर्तमान अवस्थाका सवै पक्षहरु देखिएका छन। वलियो पक्ष, कमजोर पक्ष, अवस तथा चुनौती संगै लैससास रणनीति कार्यान्वयनका लागि तीन तहकै सरोकारवालाहरु तथा सवै लक्षित वर्गहरु पहिचान भइसकेको छ। धेरै भन्दा धेरै सवल पक्षहरु पहिचान भएका छन ती सवल पक्षहरुलाई श्रोतको रुपमा परिचालन गरेर लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्दै लैजान सकिन्छ।

७.४.लक्षितवर्ग प्राथमिकिकरण र सवाल पहिंचान

माई नगरपालिकाको हकमा माथि उल्लेखित लक्षित वर्गहरुको प्राथमिकता तथा उनीहरुका मुख्य सवालहरु पहिचान गरिएकोछ । जसलाई विस्तृत रुपमा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएकोछ ।

१. महिला (एकल महिला)

- नीति निर्माण तहमा अर्थपूर्ण सहभागिता न्यून रहनु र नेतृत्व तहमा महिलाको सहभागितालाई सहजै स्विकार गर्न नसक्नु
- महिलाहरुको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा अर्थपूण सहभागितामा कमी।
- अधिकांश महिलालाई आफ्नो अधिकार र कानुनबारे जानकारी नहुनु।
- गर्भवती महिलालाई स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी सूचनामा पहुँच तथा पोषण सम्वन्धी जानकारी नहुँदा स्वास्थ्यको जोखिममा पर्नु।
- घरेलु हिंसा, लैंगिक हिंसा, बलात्कार तथा यौनजन्य दुर्व्यवहार र बिभेदबाट पिडित हुनु।
- पुरुष प्रधान समाज तथा परम्परागत सोचका कारण लैंगिक बिभेद, सामाजिक असमानता तथा बोक्सी प्रथा लगायतका कुरीतिहरु कायमै रहनु।
- आर्थिक स्रोतमा पहुँच तथा नियन्त्रण कमी।
- शिक्षामा समान पहुँच नहुनु।
- कार्यलयहरुमा लैंगिकमैत्री संरचना तथा ब्यबहारको कमी।

२. दलित

- छुवाछूत विद्यमान रहनु ।
- दलित र गैहृदलित बीचको विवाहलाई समाजले सहज स्वीकार गर्न नसक्नु ।
- नेतृत्व तहमा पहुँच नहुनु ।
- दलित जाती भित्रै पनि छुवाछूत विद्यमान रहनु ।

३. बालबालिकाहरु

- बालविवाह कायमै रहनु र बालबिबाहलाई समाजले सहजै स्विकार गर्नु ।
- बालमैत्री संरचना, व्यवहार, खेल मैदान,बाल उद्यान हरु कम हुनु।
- स्तनपान कक्ष सबै सार्वजनिक स्थानमा नहुनु।

- बलिकाहरुमा आत्मरक्षा शिप नहुनु।

४. <u>अपांगता भएका ब्यक्ति</u>

- समान अवसरबाट बञ्चित साथै सार्बजनिक सेवा तथा स्रोतमा सहज पहुँच नहुनु।
- अपहेलना, अपमानजनक ब्यबहार तथा यौनजन्य दुर्व्यबहारको शिकार हुनु।
- मानसिक स्वास्थ्य समस्याको सिकार हुनु।
- अपाङ्गमैत्री संरचनाको कमीले सार्वजनिक स्रोत तथा सेवामा पहुँच कमि हुनु।
- समान शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित।
- रोजगारीमा पहुँच कमी।

५. <u>जेष्ठ नागरिक</u>

- सूचनामा पहुँच कमी।
- उचीत पालनपोषण तथा संरक्षणको व्यवस्था नहुनु साथै कतिपय घरपरिवारबाट बेवास्ता र अपहेलना गरिनु।
- यात्रा तथा कार्यालयमाज्येष्ठ नागरीक माथि सम्मानजनक ब्यबहारको कमी
- स्रोतको पहुँच तथा नियन्त्रण कमी।

६. <u>लैंगिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक</u>

- पहिचान हुन नसक्नु।
- खुलेर समाजमा आउन नचाहनु।
- समान अवसरबाट बञ्चित हुनु।
- समाजबाट अपमानजनक ब्यबहार तथा बिभेदपुर्ण दृष्टिकोण राख्नु।

७. <u>अति बिपन्न समुदाय</u>

- सिमित जग्गाजमिनबाट जीवन निर्बाह गर्न बाध्य हुनु ।
- रोगहरुको परीक्षण तथा उपचार अभावमा दीर्घकाल सम्म समस्याग्रस्त हुनु ।
- आर्थिक अभावका कारण उच्च शिक्ष, स्वास्थ्य र रोजगारबाट बञ्चित हुनू
- अशिक्षा र चेतनाको कमीका कारण बाल बिबाह, सामाजिक कुरीति लगायतका गलत सामाजिक प्रचलनबाट टाढा हुन नसक्नु।
- निर्णयक तहमा सहभागिताको पहुँच न्यून हुनु ।

८. <u>अल्पसंख्यक</u>

- समाजमा न्यून उपस्थितिका कारण भाषा कला साहित्य संरक्षणमा कमी
- सामुदायिक तथा राजनैतिक नेतृत्वमा पहुँच नहुनु

९. <u>किसान</u>

- कृषि पेशामा लागेकाहरुको पेशागत सम्मान नहुनु
- कृषिमा युवाहरुको आकर्षण नहुनु

- वास्तविक किसानहरुका माग न्यूनरुपमा मात्र संवोधन हुनु
- उत्पादकले मुल्य निर्धारण गर्न नपाउनु र विचौलीयाहरुको बोलवाला चल्नु ।

१०.आदीवासी जनजाती

- भाषा कला संरक्षणको अभाव
- परम्परागत शैली लुवाइ खुवाई को लोप हुदै जानु

११.मजदुर

- न्यूनतम पारिश्रमिक
- जोखीमयुक्त काम
- दुर्घटना बीमा नहुनु
- सम्मानीत पेशा नहुनु

१२.द्वन्द्वपिडीत

- द्वन्द्वका कारण सर्वस्व गुमाएपनि सामाजिक सम्मान नहुनु
- रोजगारीका अवसरहरु नपाउनु

१३.सुकुम्बासी

- स्थायी वसोवासको व्यवस्था नहुनु
- हालसम्म सरकारद्वारा जग्गाको धनीपुर्जा प्राप्त गर्न नसक्नु
- सामाजिक रुपमा सम्मान पाउन नसक्नु ।

८. दीर्घकालीन सोच

“परिणाममा समानता वितरणमा समता, "माई" नगरको समृद्धी विकासका हरेक तहमा समावेशीता”

९. लक्ष्य

न्यायोचित तथा समतामुलक विकासको माद्यमवाट वहिस्करणमा परेको वर्गलाई विकासको मूल प्रवाहमा ल्याउने।

१०. उद्देश्य

यस रणनीतिको मुख्य उद्देश्य लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण (लैससास) अवधारणा अनुसार यसको प्रयोगलाई सरलीकृत रुपमा मूलप्रवाहीकरण गरि स्थानीय सरकारले गर्ने सम्पूर्ण विकास योजना तथा कार्यक्रमलाई लैससास उत्तरदायी र दिगो बनाउन आर्थिक श्रोतको सुनिश्चता, उपलब्धीको समतामूलक वितरण र उपयोगी बनाउने रहेको छ। यसका बिस्तारित उद्देश्यहरु यस प्रकार छनः

१०.१.लैङ्गिक उत्तरदायी तथा समावेशी बजेट परीक्षण र लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट मार्फत माई नगरपालिकाको संस्थागत संरचना र कार्यक्रमहरुमा महिला र सीमान्तकृत समुहहरुलाई समाबेशी गरि, लैङ्गिक समानता र सबै जात, जातीको अर्थपूर्ण सहभागिता गराई लैङ्गिक अन्तरहरुको प्रभावलाई सम्बोधन गदै लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण र सशक्तिकरण गर्दै लैजाने।

१०.२. माई नगरपालिका एवम् अन्य सेवा प्रदायक सरोकारवाला संस्थाहरुमा महिला र सीमान्तकृत समुहहरुलाई समावेश गरी उनीहरुको योजनाबद्ध रुपमा व्यक्तिगत र सामूहिक क्षमता अभिबृद्धि गर्ने र स्थानीय तहको विकास प्रक्रियामा निर्णायक तथा अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरी आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरण गर्ने।

१०.३.लैससास सम्बन्धी नीति निर्माण तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न केन्द्र, प्रदेश, बिभिन्न प्रतिष्ठान, आयोग, समिति, दातृ निकाय, गैरसरकारी निकाय आदि संग समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने।

१०.४.माई नगरपालिकाको सवै कार्यक्रम, योजना र आयोजनाको प्रत्येक चरणमा लैससास दृष्टिकोणबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने र यसलाई संस्थागत गर्दै लैजाने।

११. नीति

११.१."माई" नगरपालिकाले संचालन गर्ने सम्पूर्ण योजना तथा कार्यक्रमलाई लैससास दृष्टिकोणवाट संस्थागत गरी ती योजना तथा कार्यक्रमहरु महिला र सीमान्तकृत समूहको अर्थपूर्ण सहभागितामा कार्यान्वयन गर्दै मूलप्रबाहीकरण र शसक्तिकरण गर्दै लैजाने (उद्देश्य १०.१ संग सम्बन्धित)।

११.२.लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणबाट देखिएका कमी कमजोरीहरुको संवोधन सहित.लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माण तथा लक्षित समुदायको वित्तीय श्रोतमा पँहुच अभिबृद्धि गरिनेछ। (उद्देश्य १०.१ संग सम्बन्धित)।

११.३ "माई" नगरापालिका, सेवा प्रदायक निकाय तथा अन्य सरोकारवाला संस्थाहरुद्वारा गरिने योजना तर्जुमा प्रकृयामा महिला र सीमान्तकृत समुहहरुलाई समावेश गरी उनीहरुको व्यक्तिगत र सामूहिक क्षमता अभिबृद्धि मार्फत स्थानीय तहको विकास प्रक्रियामा निर्णायक तथा अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरी आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरण गर्ने। (उद्देश्य १०.२ संग सम्बन्धित)।

११.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) नीति प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नका लागि आन्तरिक र बाह्य सवैसरोकारवालहरुको विवरण अद्यावधिक गरी नियमित र प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य गर्दै लैजाने ।(उद्देश्य १०.३ संग सम्बन्धित)।

११.५ सबै प्रकारका अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीमा लैससास मैत्री प्रावधानहरु समावेश गरी मुल्याङ्कन गर्ने पद्धतीको विकास गर्दै लैजाने । (उद्देश्य १०.४ संग सम्बन्धित)।

१२. रणनीति

१२.१ मूलप्रवाहीकरण

क. स्थानीय तहमा महिला, बालबालिका तथा गरीब र बहिस्करणमा परेका समुदायले भोगेका समस्या र सवालहरुको पहिचान तथा लेखाजोखा गरि नीतिगत ब्यस्थाहरु, संस्थागत प्रणाली तथा संरचनाहरू, कार्य वातावारण र संस्कृति, योजना, बजेट, पँहुचयुक्त अवसर, सेवामुलक कार्य, अनुगमन, मूल्यांकन र अनुसन्धान आदिकार्य मार्फत बहिस्करणमा परेका समुदायहरुको सवाल र समस्या पहिचान गरी, उनीहरुलाई समान अवसर दिई सवाल र समस्याको सम्बोधन गरि उनीहरुको समग्र स्थानीय बिकासको प्रक्रियामा मूलप्रबाहीकरण गर्ने।

ख. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण र लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट मार्फत स्थानीय सरकाको संरचना र कार्यक्रमहरुमा महिला र सीमान्तकृत समुहहरुलाई समावेश गरि लैगिक समानता र सबै जातजातीको अर्थपूर्ण सहभागिता गराई लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्ने।

१२.२ सशक्तिकरण

बिकासका अवसरबाट बन्चित,श्रोत र साधनमा पहुँच तथा नियन्त्रणमा पिछडाबर्ग,असक्त, गरीब, महिला, आदिबासी जनजाती, , दलित, मुस्लिम, , अल्पसंख्यक आदिको यो नगरापलिकाको समग्र विकास तथा शासन प्रणालीमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराउनको लागि सशक्तिकरण गर्ने ।

१२.३ क्षमता बिकासः

क. माइ नगरपालिका,स्थानीय सेवा प्रदायक तथा सरोकारवाला संस्थाहरुलाई लैससास प्रति उत्तरदायी र जवाफदेही बनाउन योजनाबद्ध रुपमा क्षमता अभिबृद्धि गर्ने।

ख. स्थानीय नागरिक विशेष गरी लक्षित समुहको योजनाबद्ध रुपमा व्यक्तिगत र सामुहिक क्षमता अभिबृद्धि गरी स्थानीय तहको विकास प्रक्रियामा निर्णायक तथा अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरी आर्थिक तथा सामाजिक विकास गर्ने।

१२.४ समन्वय, सहकार्य र सहजीकरणः

क. लैससास सम्बन्धी नीति तथा योजना निर्माण र सोको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न संघीय सरकार, प्रदेश सरकार , बिभिन्न प्रतिष्ठान, आयोग, आदिसंग समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने।

ख. लैससास सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्न विभिन्न सरकारी, दातृ निकाय एवं गैरसरकारी निकायहरुसंग साझेदारी तथा समन्वय गर्ने।

१२.५ अनुगमन तथा मूल्यांकन

क. माई नगरपालिकाको सबै कार्यक्रम, योजना र आयोजनाको प्रत्येक चरणमा लैससास दृष्टिकोणबाट अनुगमन तथा मूल्याँकन गर्ने

ख. माई नगरपालिका लैंगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशीकरण सम्वन्धमा गरेका निर्णय तथा वनेका कानुन कार्यविधिको कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धमा नियमित अनुगमन गरि आबश्यक सुधार गर्नका लागि अनुगमन संयन्त्रको गठन गरि परिचालन गर्ने।

ग. लैङ्गिक उत्तरदायी कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा र कार्यान्वयनका बिषयमा बार्षिक लेखाजोखा गर्न नियमित अनुगमन गरी तोकीएको ढाँचामा बार्षिक प्रतिबेदन तयार गरी सोही आधारमा आगामी योजनामा सुधारका लागि सुझाव प्रस्तुत गर्ने।

१३. कार्यनीति

१३.१ रणनीति १२.१ सगं सम्बन्धित कार्यनीति

क. योजना र कार्यक्रम चक्रमा लैससासको एकिकृत गरि लैससासमैत्री योजना र कार्यक्रम निर्माण गरिनेछ।

ख. बढी भन्दा बढी जनसहभागीता सुनिश्चत गर्न संस्थागत सयन्त्र, प्रतिनिधितत्व प्रणाली र कार्य क्षेत्रगत सर्त निर्धारण गरिनेछ।

ग. सेवा प्रवाह सयन्त्र र प्रक्रिया लैससास मैत्री हुनेगरी सुधार एवम विकास गरिनेछ।

घ. लैङ्गिक उतरदायी बजेट तर्जुमा तथा लैंङ्गिक लेखाजोखा बिधीलाई पुर्णरुपमा कार्यान्वयनमा ल्याईने छ।

ङ. नगरपालिकाको समग्र बिकास योजना तर्जुमा प्रक्रियामा महिला, बालबालिका, दलित तथा पिछडावर्गका लागि विद्यमान प्रावधानहरू र नगरपालिकाको जिम्मेवारीका सम्बन्धमा सु—सूचित गराउन चेतनामूलक योजना र कार्यक्रमहरू सघन एव निरन्तर रुपमा सञ्चालन गरिनेछ।

च. लैससास आचरण र व्यबहार एक आदर्श, नैतिक विषय समेत भएकाले सेवाप्रदायक निकायमा संलग्न जनशक्तिको सार्वजनिक र निजी कार्यशैली तद्अनुकुल बनाउन मार्गदर्शन आचारसंहिता निर्माण गरी लागु गरिनेछ ।

छ. आवाधिक र बार्षिक योजना तर्जुमामा लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट निर्माण गरी सोको कार्यन्वयन गरिनेछ।

ज. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट तर्जुमाका लागि सूचकहरु निर्धारण गरी यसको प्रयोगलाई योजना तथा बजेट तर्जुमा,मापन र परीक्षण प्रक्रियामा एकरुपता र सरलीकरण गरी लैंङ्गिक उत्तरदायी बजेट सुनिश्चित गरिनेछ।

झ. लैङ्गिक उत्तरदायी वजेटलाई प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि नीति निर्माणकर्ता र कार्यान्वयनकर्ता हरुको क्षमता विकास गरिनेछ।

ञ. लैससास सम्बन्धी समन्वय र कार्यान्वयन समिति मार्फत नगरपालिकाको बार्षिक योजनामा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट कार्यान्वयन भए नभएको सुनिश्चित गरिनेछ।

ट. लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट तर्जुमा गर्न आवश्यक तथ्याङ्क र सूचनालाई व्यवस्थित र अद्यावधिक गर्ने प्रणाली स्थापित गरिनेछ।

ठ. माई नगरपालिकाका सेवाप्रदायक र सेवाग्राही दुबै पक्षका सरकोरवालालई लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट सम्बन्धी सूचना तथा जानकारी नियमित रुपमा प्रदान गर्ने प्रबन्ध गरिने छ। यसका लागि आम सञ्चार माध्यमको प्रयोग गरिनेछ।

ड. माई नगरपालिकाका प्रतिबेदनहरुमा लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट मापन तथा लैससास परीक्षणका प्रतिबेदनहरु समाबेश गर्ने व्यबस्थालाई संस्थागत गरिने छ र यसमा भएको उपलव्धीको विश्लेषण गरी देखिएका समस्या र अन्तरहरुलाई सम्बोधन गर्ने गरी सीप तथा क्षमता विकास गरी सुधार गरिनेछ।

१३.२ रणनीति १२.२ संग सम्बन्धित कार्यनीतिहरु

क. खण्डीकृत तथ्यांक र तथ्यांगत सूचनाको आधारमा सामाजिक तथा आर्थिक स्थितिको विश्लेषण गरि गरिब तथा बन्चितिकरणमा परेका समूहको पहिचान गरिनेछ।

ख. माई नगरपालिकाले निर्माण गरेका बिभिन्न ऐन, नियम, कानून, नीति, नियमहरुको लैससास दृष्टिकोणबाट पुनरावलोकन तथा निर्माण गरिनेछ।

ग. विपन्न बर्गहरुसँगको निरन्तर अभिमुखीकरण एवम् अन्तरक्रियाबाट सार्वजनिक वस्तु तथा सेवा सुविधा तथा वित्तीय स्रोतमा पहुँच अभिबृद्धि गर्ने योजना र कार्यक्रम निर्माण गरि कार्यन्वयन गरिनेछ।

१३.२.१ संस्थागत ब्यबस्था

लैससास रणनीति कार्यान्वयन गर्न विशेषतः निम्नानुसारका संस्थागत संयन्त्रहरु स्थापना र ब्यबस्थापन गरी कार्य प्रक्रिया अगाडी बढाइनेछ।

१३.२.१.१ सामाजिक विकास शाखा र यसको काम तथा कर्तब्यः

यस शाखाले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक सुरक्षा, वालवालिका किशोर किशोरी तथा युवा, अपाङता तथा जेष्ठ नागरिक, गैसस परिचालन, समन्वय तथा निगमन र सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम तथा व्यक्तिगत घटना दर्ता संम्बन्धित कामहरू गर्नेछ। साथै यस नगरपालिकामा यस शाखा मार्फत निम्न थप कार्यहरु गरिनेछनः

क. माई नगरपालिकाका महिला, वालवालिका तथा वञ्चितिमा परेका समुदायको खण्डिकृत तथ्याङ्क संकलन एवम विश्लेषण गरिनेछ।

ख. महिला र अन्य सीमान्तकृत समुहको हक सम्वन्धी नीति, योजना कार्यन्वयन, समन्वय र नियमन गरिनेछ।

ग. लैससासको प्रवर्द्धन र विकासका लागी योजना तथा कार्यक्रम बनाई लागू गरिनेछ।

घ. सहभागितामुलक योजना तर्जुमा र कार्यन्वयनमा लक्षित (महिला तथा बञ्चितिमा परेका वर्ग) समुहको पनि सहभागिता गराई लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विधि मार्फत नतिजामुखी योजना तर्जुमा गरिनेछ।

ङ. महिला र अन्य सीमान्तकृत समुहको आर्थिक, सामाजिक सशक्तिकरण र क्षमता विकास गरिनेछ।

च. लैङ्गिक हिंसा नियन्त्रणकालागि निरोधात्मक, प्रबर्द्धनात्मक,संरक्षणात्मक उपायहरु अवलम्वन गरिनेछ ।

छ. लैङ्गिक पक्ष सम्वन्धी गुनासो ब्यबस्थापन संयन्त्र निर्माण गरि कार्यान्वयन गरिनेछ।

ज. कार्यक्रमको अनुगमन र मूल्यांकन स्थानीय तहको कार्यक्रम एवं संस्थागत रुपमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण नियमित रुपमा गरिनेछ।

झ. सञ्चार माध्यमबाट लैससास सम्वन्धी संदेशहरूको प्रचार प्रसार, प्रवर्द्धन र संरक्षण गरिनेछ।

ञ. महिला एवं वञ्चितिमा परेको वर्गहरुको क्षमता अभिवृद्धि, आय आर्जन र रोजगारीमा वृद्धि गरिनेछ।

ट. कार्यस्थलमा हुने हिंसाजन्य गतिविधिहरुलाई निरुत्साहित गरिनेछ।

ठ. लैससास सम्बन्धी असल अभ्यास र अनुकरणीय कामको प्रचार प्रसार गर्न उत्प्रेरित गरिनेछ ।

ड. सबै योजना र कार्यक्रमको लैससास मैत्री अनुगमन, प्रतिवेदन र मूल्यांकन गरिनेछ ।

ढ. संविधान तथा दिगो विकास लक्ष्यमा लैङ्गिक विषयवस्तुप्रति गरिएको प्रतिबद्धता र मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समावेश गरिएका कार्यक्रमहरूलाई ध्यानमा राखेर योजना तर्जुमा गर्न योजना अधिकृतहरूलाई परिचालन गरिनेछ।

ण. योजना अधिकृतहरूलाई विभिन्न सामाजिक पृष्ठभूमि भएका महिलाहरूको जीविकोपार्जन तथा आवाज सशक्तिकरण तथा संरचित विभेदलाई न्यून गर्ने खालका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको विकास गर्न अभिप्रेरित गरिनेछ।

त. निर्दिष्ट लिङ्ग, जातजाति, अवस्थिति र पहिचानमा आधारित विभेदजन्य मूल्यमान्यता तथा अभ्यासहरूमा लक्षित गर्ने, हेरचाह सम्बन्धी कार्यबोझको न्यूनीकरणका उपायहरूको पहिचान गर्ने, पुरुष तथा बालकहरूसँग र सुविधासम्पन्न सामाजिक समूहसँग काम गरिनेछ।

थ. लैङ्गिक तथा जातीय सांस्कृतिक विविधता विशेष कार्यक्रमको प्रवर्द्धन गर्ने विशेष कार्यक्रमहरूका लागि अतिरिक्त बजेट उपलब्ध गराइनेछ।

द. लैससास शाखा चलायमान बनाउनका लागि लैंगिक सम्पर्क ब्यक्ति (Gender Focal Person) लाई क्षमता विकास गरी थप कार्यबिबरण तोकिनेछ।

ध. नगरपालिकामा कार्यरत महिला कर्मचारीहरु र सेवा लिन आउने महिला सेवाग्राहीहरुलाई सहजताका लागि लैंगिकमैत्री शौचालय र स्तनपान कक्षको ब्यबस्था गरिनेछ।

न. नगरपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरुलाई लैंगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशी अबधारणा र अभ्यासहरुका बिषयमा अभिमूखकरण मार्फत जानकारी गराई सेवा प्रबाह प्रक्रियालाई लैंङ्गिक तथा सामाजिक समाबेशीमैत्री बनाइनेछ।

प. कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार (निवारण) ऐन २०७१ मा भएका कानुनी ब्यबस्था बारे जनप्रतिनिधी लगायत कर्मचारीहरुमा अभिमूखिकरण गराई लैंगिकमैत्री ब्यबहारका लागि प्रोत्साहित गरिनेछ।

फ. वडास्तरका सबै वस्तीहरुमा सबै बर्ग समुदायका मानिसहरुको सहभागिता हुनेगरी गठित टोल विकास समिति मार्फत योजना तर्जुमा प्रक्रियामा र सामुदायिक बिकासका कार्यमा क्रियाशिल बनाइनेछ ।

ब. नगरपालिका क्षेत्र भित्र संचालन हुने बिकास निर्माणका कार्यहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि गठन गरिने उपभोक्ता समितिहरुमा ३३ प्रतिशत महिला सहभागिता साथै अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष मध्ये कुनै एक पदमा महिला प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गरिनेछ।

भ. नगरपालिकाबाट उपलब्ध गराइने सेवा तथा स्रोतहरु र लाभ वितरणमा महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, दलित, जनजाति, एकल महिला, अपांगता भएका ब्यक्तिहरु लगायत पिछडा वर्ग समुदायहरुको पहुँच बृद्धिका लागि सञ्जाल गठन गरी उनीहरुको आर्थिक सामाजिक सशक्तिकरण मार्फत नगरपालिकाको सबै क्षेत्रको बिकास प्रक्रियामा सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ।

म. नगरपालिकाको गरिबी नक्सांकन साथै लैङ्गिक तथा सामाजिक समाबेशी हिसावले खण्डिकृत तथ्यांक संकलन, बिश्लेषण र अद्यावधिक गर्नका लागि सूचना शाखाको प्रभावकारी ब्यबस्थापन मार्फत सूचना प्रणालीलाई ब्यबस्थीत र क्रियाशिल बनाउने।

१३.२.१.२ बिभिन्न समितिहरुको गठन

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समाबेशीकरण रणनीतिले निर्दिष्ट गरेका क्षेत्र तथा बिषयहरु प्रति संबेदनशिल भई नगरपालिकाको नियमित शासन पद्धति तथा सेवा प्रबाह र कार्यप्रणालीलाई लैंगिक तथा समाबेशीमैत्री बनाउन नगरपालिकाका नेतृत्व पंक्ति, जनप्रतिनिधीहरु र कार्यरत सबै कर्मचारीहरुलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समाबेशी रणनीतिको कार्यान्वयन प्रक्रिया सम्बन्धी अभिमूखिकरण मार्फत अबधारणागत स्पष्टता गराई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न निर्देशन गरिनेछ। पालिकामा क्रियाशिल सबै संयन्त्रहरु लगायत स्थानीय समुदाय, गैरसरकारी संघसंस्था, बिकास साझेदार र निजीक्षेत्र समेतलाई लैससास नीति सम्बन्धमा जानकारी गराई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न अभिप्रेरित गरिनेछ। संविधान अनुसार स्थानीय सरकाले विभिन्न समितिहरु गठन गरि यस रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा अनुगमन समिति गठन गरि तल दिए अनुसार सबै तहमा कार्यक्षेत्र तथा जिम्मेवारी सहितको उत्तरदायित्व प्रदान गरिनेछ।

क. <u>लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीति कार्यन्वयन तथा अनुगमन समितिः</u>

"माई" नगरपालिकामा लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीति कार्यन्वयन तथा अनुगमन समिति रहने छः

१ नगरपालिकाको प्रमुख —संयोजक

२ नगरपालिकाको उप प्रमुख — सदस्य

३ प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत — सदस्य

४ कार्यपालिकाको सदस्यहरु मध्येवाट कम्तिमा २ जना महिला सहित संयोजकले तोकेका ३ जना — सदस्य

५ गैसस/ सामुदायिक संघ संस्थाहरूमध्येबाट समावेशी प्रतिनिधित्व हुने गरी संयोजकले तोकेका तीन जना — सदस्य

६ सम्वन्धित स्थानीय तहको महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नगारिक शाखा प्रमुख— सदस्य सचिव

ख. <u>लैससास मूलप्रवाहीकरण रणनीति कार्यन्वयन तथा अनुगमन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकारः</u>

१. नगरपालिका भित्रको लक्षित वर्गको खण्डीकृत तथ्याङ्क संकलन एवं विश्लेषण गर्ने।

२. लैङ्गिक,आर्थिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएको समुदायको समग्र स्थितिको अध्ययन गरी तत् सम्बन्धमा गर्नुपर्ने नीतिगत, कानूनी र संस्थागत सुधारका विषयमा नगरसभा समक्ष सिफारिस गर्ने।
३. संघ तथा प्रदेश सरकार बाट भएका रणनीति, योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने गराउने।
४. लैङ्गिक, आर्थिक, भौगोलिक, समाजिक, तथा संस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएको समुदायको हक हितको संरक्षण र संवर्द्धन तथा त्यस्तो समुदायको सशक्तीकरणका लागि स्थानीय नीति तथा कार्यक्रमको तर्जुमा गरी कार्यान्वयनका लागि नगरसभा समक्ष सिफारिस गर्ने।
५. यस रणनीतिसँग सम्वन्धित कार्यक्रम तथा योजना कार्यन्वयनमा सहयोग गर्ने तथा आवश्यक सुझाव दिनेर कार्यक्रम कार्यान्वयनको समीक्षा, अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने।
६. नगरपालिकाको नियमितरुपमा लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण बजेट परीक्षण गर्ने।
७. लैससाससंग सम्बन्धित अन्तराष्ट्रिय सन्धि, संझौताहरुको समन्वय, सहकार्य, सहजीकरण र कार्यन्वयन गर्ने गराउने।
८. नगरपालिकामा क्षेत्र भित्र लैससाससंग सम्वन्धी काम गर्ने संघ—संस्थासँग समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने।
९. नगरपालिकामा लैससाससंग सम्बन्धित विषय बस्तु हेर्नलाई लैससास शाखा वा डेस्कको व्यवस्था गर्ने।
१०.बैठक संचालन तथा नियमित काम कार्यवाहीका लागि उल्लेखित समितिले आवश्यक कार्यविधि वनाई परिचालन गर्न सक्ने ।

ग. <u>वडास्तरीय समिति</u>

माई नगरपालिकाको प्रत्येक वडामा यस रणनीतिसँग सम्वन्धित कार्यक्रम तथा योजना कार्यन्वयनमा सहयोग गर्न एक वडा स्तरीय समिति गठन गरिनेछ। जसमा देहाय बमोजिका संयोजक तथा सदस्यहरु रहने छनः

१. सम्वन्धित वडाको वडा अध्यक्षः - संयोजक
२. सम्वन्धित वडाका वडा सदस्यहरुः - सदस्य
३. सम्वन्धित वडा समितिले लक्षित वर्गको क्षेत्रमा कार्य गर्ने व्यक्ति वा संस्थावाट मनोनित गरेका वढीमा २ (एक जना महिला) जना सदस्यहरुः - सदस्य
४. वडास्तरीय बाल संजालको अध्यक्ष - सदस्य
५. सम्वन्धित वडाको वडा सचिवः - सदस्य सचिव

घ. <u>वडा स्तरीय समितिको काम, कर्तव्य र अधिकारः</u>

१.वडा भित्रको लक्षित समुदायको **खण्डीकृत तथ्याङ्क** संकलन गर्ने।

२.वडाभित्र योजना छनौट प्रकृयामा लक्षित समुदायको सहभागिता अनिवार्य गर्ने।

३.वडा भित्रको लक्षित समुदायको संरक्षण सम्वर्द्धन तथा त्यस्तो समुदायको सशक्तिकरणकाको लागि कार्यक्रम वनाई नगरपालिकामा पेश गर्ने।

४.यस रणनीतिसँग सम्वन्धित कार्यक्रम तथा योजना कार्यन्वयनमा सहयोग गर्न क्षमता अभिबृद्धिको क्षेत्र पत्ता लगाउने र उनीहरुको कार्यक्रमलाई लैससास मैत्री बनाउन सहजीकरण गर्ने।

१३.३ रणनीति १२.३ संग सम्बन्धित कार्यनीतिहरु

क. लैससासका लागी सस्थागत र व्यक्तिगत दुबै क्षमता बिकासका क्षेत्रहरू पहिचान गरि कार्यन्वयन गरिनेछ।

ख. स्थानीय सरकारको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन प्रणालीमा आवद्ध सामुदायिक संघसंस्था, विभिन्न सञ्जाल, सहकारी तथा महासङ्घ, समूहहरू तथा नागरिक समाजको क्षमता विकासको दायरामा समेटिने छ।

ग. सबै समुदायका विपन्न महिला, पुरुषहरू, युवा, बालबालिका, राजनीतिक दल, नागरिक समाज, सामुदायिक संस्थाहरुसँगको निरन्तर अभिमुखीकरण एवम् अन्तरक्रियाबाट सार्वजनिक वस्तु तथा सेवा सुविधा तथा वित्तीय स्रोतमा पहुँच अभिबृद्धि हुने गरी स्थानीय तहको ७ चरणको योजना तर्जुमा प्रक्रिया, समय सीमा, महिला तथा पिछडा वर्गका लागि विद्यमान प्रावधानहरू र स्थानीय निकायहरूको जिम्मेवारीका सम्बन्धमा सुसूचित गराउन चेतनामूलक कार्यक्रमहरू सघन एवम् निरन्तर सञ्चालन गराईने छ।

घ. लैससास सम्बन्धी जानकारी दिन सूचना, शिक्षा तथा सञ्चार सामग्रीहरूको भाषा एवम समय तालिका महिला तथा वञ्चितीकरणमा परेका बर्ग तथा समुदायले सजिलै ग्रहण गर्ने गरी निर्धारण र कार्यन्वयन गरिनेछ।

ङ. नगरपालिकाका प्रमुख एवम राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरूलाई लैससासको मूलअवधारणा र यस सम्वन्धी संवेदनशील बनाइनेछ।

च. लैससास सम्बन्धी जानकारीमूलक र सूचनामूलक सामाग्रीको प्रकाशन र तालिम निर्देशिकाहरु तयार गरी समयानुकूल सुधार गरी कार्यन्वयनमा ल्याईनेछ।

छ. प्रशिक्षण विधि, सूचना, शिक्षा तथा सञ्चार सामग्रीहरूको भाषा एवम् समय तालिका महिला तथा वञ्चितीकरणमा परेका बर्ग तथा समुदायले सजिलै ग्रहण गर्ने गरी निर्धारण गराईने छ।

ज. स्थानीय सरकारले आयोजनाहरू छनौट गर्नका लागि आधार मापदण्डहरू पहिचान गर्न उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ।

झ. लैससास सम्बन्धी असल अभ्यास छनौट गरी सो कोप्रचार प्रसार गर्न उत्प्रेरित गरिनेछ।

ञ. लैससास आचरण र व्यबहार एक आदर्श, नैतिक विषय समेत भएकाले सेवाप्रदायक निकायमा संलग्न जनशक्तिको सार्वजनिक र निजी कार्यशैली तद्अनुकुल बनाउन मार्गदर्शन आचारसंहिता

निर्माण गरी सो बमोजिम क्षमता अभिवृद्धि गरी लागू गराउन उत्प्रेरित गर्ने र कार्यसम्पादन मूल्याकनमा यसलाई पनि आधार बनाउन विधि तय गरिनेछ।

१३.४ रणनीति १२.४ संग सम्बन्धित कार्यनीति

यस रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि विभिन्न सरकारी एवं गैरसरकारी निकायहरू, विकास साझेदारहरू, सामुदायिक समूहहरू तथा नागरिकहरूबीच तल उल्लेख गरे अनुसार साझेदारी तथा सहकार्य गरिनेछ।

<u>केन्द्रीय तथा प्रादेशिक सरकार संग</u>

- लैससासलाई राष्ट्रिय नीतिहरुमा एकिकृत गर्दै जोड्ने र लैससास मैत्री सस्थागत ब्यबस्थालाई समन्वय, सहकार्य र साझेदारी गरिनेछ।
- लैससास दृष्टिकोणबाट योजना तर्जुमा र अनुगमन ढाँचाहरूको पुनरावलोकन, समन्वय तथा पृष्ठपोषण दिने व्यवस्था मिलाईनेछ ।
- लैससास सम्बन्धी क्रियाकलापहरूको मूलप्रवाहीकरणका लागि केन्द्रीय तथा प्रदेशससंग समन्वय कायम गरिनेछ।
- लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट र लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरण बजेट परीक्षण कार्यान्वयनका लागि समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गरिनेछ ।

<u>बिकास साझेदारी सस्थाहरु संग</u>

- केन्द्रीय, प्रदेश एवम् स्थानीय सरकारहरुको लैससास सम्बन्धी बाधा र क्षमता बिकासको अवस्था विश्लेषण गर्ने कार्यमा सहयोग र साझेदारी गरिनेछ।
- लैससास लाई केन्द्रदेखि स्थानीय तहसम्म एकिकृत गरि अनुगमन, मूल्यांकन र रिपोर्टिङ गर्ने प्रक्रियामा सहयोग र साझेदारी गरिनेछ।
- यस रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि केन्द्रीय,प्रदेश एवम् स्थानीय तहमा सहयोग, समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गरिनेछ।

<u>लक्षित समूह संग</u>

- खास—खास सरोकारका समूहहरू र उनीहरूका समस्या तथा आवश्यकताहरूका सम्बन्धमा खण्डीकृत तथ्याङ्क एवम् विश्लेषण गरिएका सूचना सामग्रीहरू उपलब्ध गराइनेछ
- पर्याप्त क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न योजना तथा बजेट सुनिश्चित गरि कार्यक्रमहरूको अनुगमन गर्न समन्वय, सहकार्य सहजीकरण गरिनेछ।

<u>नागरिक समाज गैसस तथा निजी क्षेत्र संग</u>

- महिला तथा वञ्चित समूहहरूको सशक्तीकरणका लागि आर्थिक, प्राविधिक र व्यावसायिक सहयोग पुर्याउन समन्वय र सहकार्य गरिनेछ।

<u>स्थानीय समुदाय</u>

- यस रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि साझेदारको रूपमा काम गरिनेछ।
- आफ्नो बस्ती तहका परिवारहरूको खण्डीकृत सूचनाहरूको अभिलेख राखिनेछ।
- लैससास दृष्टिकोणबाट योजना प्रगति एवम् चुनौतिहरूको आफै अनुगमन गरिनेछ।
- महिला तथा वञ्चित समूहको विकासलाई सीमित गर्ने विद्यमान विभेदकारी प्रचलनहरूका विरुद्ध आवाज उठाउनुका साथै छलफल गराउन सहयोग गरिनेछ।

१३.५ रणनीति १२.५ संग सम्बन्धित कार्यनीतिहरु

क. नगरपालिका अन्तर्गत संचालन भएका योजना तथा कार्यक्रम र माई नगरपालिका स्वयम लैससास प्रति उत्तरदायी भए नभएको वस्तुगत सूचक र मापदण्ड तयार गरि अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ।

ख. माई नगरपालिकाले सञ्चालन गर्ने योजना तथा कार्यक्रमको मूल्याङ्कन प्रणालीमा सुधार गरी लैससासमूखी बनाउन उद्देश्य र सूचकहरु लैससासका आधारमा खण्डिकृत गरिनेछ।

ग. खण्डिकृत तथ्याँक संकलन र उपलव्ध गराउने प्रक्रियालाई संस्थागत गर्ने र त्रैमासिक र बार्षिक प्रतिबेदनमा खण्डिकृत तथ्याङ्क सम्मिलित प्रतिबेदन पेश गरिनेछ।

घ. महिला तथा वालवालिका शाखाद्वारा लैङ्गिक तथा सामाजिक समाबेशी सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गरी प्रभाव मूल्याङ्कन, असल अभ्यास, कार्यशैलीको रुपान्तरण जस्ता बिषयको अभिलेखिकरण गरिनेछ र सो बाट प्राप्त सिकाईलाई सरोकारवालासँग साझेदारी गर्ने र तद्अनुरुप स्रोतको परिचालन गरिनेछ ।

ङ. महिला तथा वालवालिका शाखाले लैससास सम्बन्धी नीतिलाई कार्यान्वयन गर्दा आएका समस्या र बाधा व्यबधानलाई आवधिक रुपमा समीक्षा गर्ने, त्यसका लागि बजेट व्यबस्था गर्ने र आवश्यकता अनुसार परामर्शदाताको सहयोग लिइनेछ।

च. नगरपालिकामा गठित सूपरिबेक्षण तथा अनुगमन समितिको कार्यलाई लैससास उत्तरदायी बनाउन महिला वालवालिका शाखा र लैससास कार्यान्वयन समितिको सहकार्यमा लैससास सम्बन्धी सूचकहरुको पहिचान गर्ने, अनुगमन तथा मूल्यांकन ढाँचामा समाबेश गर्ने, खण्डिकृत प्रारामि्भक तथ्याँक संकलनका लागि स्पष्ट ढाँचा बनाउने र प्रगति विवरणमा समेट्न मार्ग—निर्देशन गर्ने र सोका लागि अभिमूखिकरण गरिनेछ।

छ. सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई, सार्वजनिक परीक्षण, संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन, लैससास सम्बन्धी मापन र परीक्षण लगायतका संयन्त्रलाई कार्यान्वयन गरी संस्थागत गरिनेछ। यी क्रियाकलापहरुमा लक्षित समुदायको अर्थपूर्ण सहभागितामा सुनिश्चित गरिनेछ।

१४. रणनीति पुनरावलोकन तथा सुधार

यस रणनीति कार्यवनयनको प्रभावकारीता, उपयुक्ता र उपदेयताको मुल्याकनलाई आवश्यता अनुसार पुनरावलोकन तथा सुधार गरिनेछ।

१५.बित्त व्यवस्थापन

माथि उल्लेखित कार्यनीतिहरु कार्यान्वयन गर्न वित्तको आवश्यकता पर्छ। स्थानीय तहहरुले **SUTRA** मार्फत नै वजेट व्यवस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ। लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटलाइ प्रभावकारी रुपमा अनुसरण गरी यसका लागि हाल संचालन भइरहेको बजेट नीति तथा कार्यक्रमहरुलाई कसरी लैससास मैत्री वनाउन सकिन्छ भन्ने कुरा महत्वपूर्ण रहन्छ। लैससास मूलप्रवाहीकरणका लागि निम्नानुसार वित्त व्यवस्थापन गरिनेछः

क. लक्षित विकास कार्यक्रमका लागि निश्चित प्रतिशत निर्दिष्ट वजेट विनियोजन गर्ने।

ख. भौतिक पुर्वाधार निर्माणका कार्यक्रमहरुमा कामको विभाजन गरि योग्यता अनुसारको काम सवै लक्षित वर्गले गर्न पाउने गरि नीतिगत व्यवस्था गर्ने।

ग. लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट कार्यान्वयन गरि महिला सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने।

घ. स्थानीय तहमा कार्यरत विकास साझेदारहरुलाई वार्षिक कार्यक्रम तयार गरी स्थानीय तहसंग सहकार्य गर्न निर्देशन दिने

ङ. स्थानीय तहको सिफारिसमा सहुलियत दरको ऋण उपलव्ध गराइ वित्तीय सहयोग पुर्याउन बैक तथा वित्तीय संघ संस्थाहरु संग समन्वय गर्ने

च. संघीय तथा प्रादेशिक मन्त्रालयहरुमा लक्षित विकास कार्यक्रम अन्तरगत विनियोजित बजेट ले तय गरेका विषयगत क्षेत्रहरुमा अद्ययन गरी आवश्य परियोजना प्रस्तावना तयार गरेर अधितकतम श्रोत भित्र्याउन आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्न

छ. सरकारी तथा अन्तराष्ट्रिय गैह्र सरकारी संस्था तथा दातृ निकायहरुमा समन्वय गरी थप बजेट व्यवस्थापन गर्ने।

१६. कानूनी व्यवस्था

लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा ल्याउनका लागि माई नगरकार्यपालिकाको बैठकले अनुमोदन गर्नु पर्दछ। यो रणनीतिलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने नियमावली तथा कार्यविधि

नगरपालिकाले ६ महिना भित्रमा तर्जुमा गरि कार्ययोजनाका साथ कार्यान्वयनमा लैजानेछ। तर कार्यपालिकाले पास गरी सकेपछि कानून कार्यविधिहरुको आवश्यकता नपर्ने खालका प्रावधानहरु भने स्वत कार्यान्वयन मा आउने छन।

१७. रणनीति कार्यान्वयनको जीम्मेवारी तथा दायित्व

लैससास रणनीति कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मेवारी नगरपालिका प्रमुखको संयोजकत्वमा गठित लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिको हुनेछ भने तथा वडामा वडा स्तरी लैससास कार्यन्वयन तथा अनुगमन समितिको हुनेछ। यो नगरपालिका अन्तरगतका कार्यालयहरुले सबै कृयाकलापमा यो रणनीति अनुसार कार्य सम्पादनको दायित्व निर्वाह गर्नु पर्ने हुन्छ। योजना तर्जुमा तथा बजेट निर्धारणको समयमा रणनीतिमा उल्लेख भएका कृयाकलापहरु समावेश भए नभएको हेर्ने जिम्मेवारी अनुगमन समितिका संयोजकको हुनेछ भने आवश्यकत अनुसार विषय विज्ञहरु राखेर अल्पकालिन समिति निर्माण गरि रणनीति कार्यान्वयनमा छूटेका विषयहरु पहिचान गर्न सकिनेछ।

१८. संभाव्य जोखीम र न्यूनीकरणका उपायहरु

१८.१ .संभाव्य जोखीम

लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा निम्नानुसार जोखिमहरु आउन सक्ने अवस्था छ

क. पितृसत्तात्मक तथा सामान्ती सोच हावी रहेको सन्दर्भमा लैङ्गकि समानता तथा सामाजिक समावेशी मूलप्रवाहीकरण रणनीतिले महिला तथा बालिकालाई मात्र प्राथमिकतामा राख्छ भन्ने भ्रमपुर्ण बुझाईका कारण रणनीति कार्यान्वयनमा गतिरोध उत्पन्न हुन सक्छ।

ख. सार्वजानिक तथा निजी क्षेत्रका सबै संरचनाहरूमा महिलाको समानुपातिक सहभागिता नहुँदा लैङ्गकि समानता रणनीतिको कार्यान्वयन तथा अनुगमन सही ढंगबाट नहुन सक्छ।

ग. लैससास बहुपक्षीय सरोकार राख्ने विषय भएकोले समन्वय र सहयोगमा समास्या हुनसक्छ।

घ. लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा आवश्यक क्षमतायुक्त र दक्ष जनशक्ति र श्रोत साधनको सिमितता हुनसक्छ।

ङ. विषयगत शाखा तथा अन्य सरोकारवालाहरु विच लैससास रणनीति कार्यान्वयन अन्यौल विविधता तथा दोहोरोपना हुनसक्तछ।

१८.२ जोखीम न्यूनीकरणका उपायहरु

क. लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि नेतृत्व तथा सरोकारवालाहरुको साझा बुझाईमा एकरूपता ल्याउन तालिम,गोष्ठी तथा छलफलको आयोजना गर्ने।

ख. बहुपक्षीय सरोकारवालाहरु संगको समन्वय तथा सहकार्य बढाउने।

ग. स्थानीय तहका हरेक वैठकमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कार्यहरुको समिक्षा गर्ने।

घ. विषय विज्ञहरु संग नियमित परामर्श गर्ने।

१९. लैससास मूलप्रवाहीकरणमा रणनीतिका विस्तृत शब्दावली (Glossary)

माई नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरण रणनीतिमा प्रयोग भएका विभिन्न शव्दावली हरु (जसको वर्णन आवश्यक छ) तल प्रस्तुत गरिएकोछ ।

शव्दावली	वर्णन
पहुँच	सेवाहरू, अवसरहरू, वस्तु तथा स्रोत—साधन प्राप्त गर्न सक्ने वा तिनबाट लाभ लिन सक्ने विभिन्न लैंगिक समूहहरूको योग्यता।
बहु पक्षीय सरोकारवाला	आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वन वातावरण, विपद व्यवस्थापन, सुशासन र उत्तरदायित्व सवै क्षेत्र संग सम्वन्धित काम गर्ने पक्षहरु ।
खण्डिकृत तथ्याङ्क	जात वर्ग लिङ्ग क्षेत्र पेशा उपलव्ध सेवा सुविधा पहुँच आदि सवै संख्यात्मक रुपमा खुल्ने गरि छुट्याएको विवरण
लैङ्गिक मैत्री	लीङ्गमा आधारमा पछाडी पारिएका वर्ग (विशेष गरी महिला तथा लैङ्गिक र यौनिक अल्पसंख्यक) हरुका लागि सहज हुने गरी निर्माण गरिएको ।
सामाजिक परीक्षण	वार्षिक रुपमा छुट्टै परमार्शदाताको संलग्नतामा कार्यक्रम तर्जुमा, संचालन, प्राप्त उपलव्धी र त्यसले पारेको प्रभाव सम्मको लेखाजोखा गरी सरोकारवाला (सेवा प्रदायक तथा सेवा ग्राही) समक्ष प्रस्तुत गर्ने परिपाटी ।
सिमान्तकृत समूह	आर्थिक सामाजिक राजनैतिक शैक्षिक सवै क्षेत्रमा पछाडी रहेको समुह । कुनै विशेष जाती भित्र पनि सिमान्तकृत समुह हुन सक्छ । नेपाल सरकारद्धारा मान्यता दिएको ५९ वटा जनजातिलाई पनि विभिन्न सूचकहरूको आधारमा सङ्कटापन्न समूह (Endangered groups), अति सीमान्तकृत समूह (Highly marginalized groups), सीमान्तकृत समूह (Marginalized groups), अवसरबाट बन्चितसमूह (Disadvantaged groups) र अग्रवर्ती (विकसित) समूह (Advanced groups) मा विभाजन गरिएको छ
लैंगिकतामा आधारित हिंसा	पुरुष तथा महिलाहरूबीच सामाजिक रुपमा खडा गरिएको विभेदमा आधारित रहेर कुनै व्यक्तिको इच्छा विपरित गरिने कुनै पनि हानिकारक कार्यलाई बुझाउने एउटा साझा शब्दावली। यसअन्तर्गत भौतिक, यौनिक, मानसिक हानि गराउने वा जबरजस्ती तथा स्वतन्त्रताबाट विमुख गराउने अन्य धम्कीपूर्ण कार्यहरू

शव्दावली	वर्णन
	पर्दछन्। लैंगिकतामा आधारित हिंसा सार्वजनिक वा निजी रुप/स्थलमा प्रकट हुन सक्दछ।
लैंगिक मूल प्रवाहीकरण	नीति, योजना,बजेट तथा कार्यक्रम, रणनीति र प्रशासनिक/वित्तीय क्रियाकलापहरूमा महिला तथा पुरुषहरूका चासो र आवश्यकताहरू पहिचान तथा संबोधन गर्ने एउटा प्रक्रिया।
लैंगिक आवश्यकता	पुरुष तथा महिलाहरूको सापेक्षिक अवस्था/स्थितिका कारण उत्पन्न आवश्यकताहरू। यस्ता आवश्यकता **व्यावहारिक** (जस्तो कि खाद्यान्न वा आश्रयस्थल) वा **रणनीतिक** किसिमका (जस्तो कि कानुनी अधिकार, सीप विकास वा नेतृत्वसीप तालिम) हुन सक्दछन्।
लैङ्गिक भूमिका	समाजले पुरुष तथा महिलाहरूका लागि निर्धारण गरेको फरक—फरक कर्तव्य तथा जिम्मेवारीहरू।लैंगिक भूमिका संस्कृति, परिवेश तथा समयअनुसार फरक—फरक हुन्छन्।यो प्रजनन भूमिका, उत्पादनमूलक भूमिका, सामाजिक वा राजनैतिक भूमिका
वञ्चितीकरणमा परेको समूह	सीमान्तीकरण अन्तरपुस्तागत र पद्धतिगत हुन्छ जुन निम्न कुराहरूमा आधारित हुन्छः (क) लैंगिकतामा आधारित (ख) गरिबीमा आधारित(ग) जात, जाति, धर्म, भाषा (घ) अपांगता तथा शारीरित वा मानसिक बिरामी। यसर्थ, यसले निम्न क्षेत्रहरूमा सीमान्तीकरण बढाउँदछ (क) आर्थिक बञ्चीकरण (ख) राजनीतिक विभेद (ग) सामाजिक विभेद।यी अनुभवहरूले उनीहरूका सामाजिक परिवेश र आवाजलाई धूमिल बनाउँदछ साथै आधारभूत सेवाहरू, आम्दानी र रोजगारीका अवसरहरूमा समान पहुँचको अभाव।" नेपाली समाजमा सीमान्तीकृत/बञ्चितीकृत समुदायललाई निम्नअनुसार चिनिन्छः जात/जातीयताः दलित, पछाडी परेकाहरु र आदिवासी जनजाति,भूगोल, क्षेत्र, भाषा, गरिवी, भूमिहीन
बहुआयामिक गरिबी	बहुआयामिक गरिबीले विपन्न समुदायले दैनिक जीवनमा भोग्नुपरेका विभिन्नखालका बञ्चितीकरणहरूलाई समेट्दछ । जस्तो कि— कमजोर स्वास्थ्य, शिक्षा, कमजोर जीवनस्तर, सशक्तिकरणको अभाव, कार्यमा कमजोर गुणस्तर, हिंसाको धम्की, वातावरणीय रुपमा असुरक्षित क्षेत्रमा बसोवास र अन्य।
बेतलबी काम	घरायसी वा बाह्य खपतका लागि वस्तु तथा सेवाहरू उत्पादन गर्न गरिने ती प्रयासहरूलाई बेतलबी काम भनिन्छ जसलाई बजारमा बिक्री गर्न सकिँदैन।

२०.लैससास क्षेत्रमा हालसम्म वनेका नीति कानून कार्यविधिहरु

नेपालको संघीय संरचनाका तीनवटै सरकार (नेपाल सरकार, १ नं प्रदेश सरकार र माई नगरपालिका) ले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण लाई प्राथमिकतामा राखेर कानून तथा नीतिहरु निर्माण गरेकाछन हाल सम्म उपलव्ध कानुन तथा नीतिहरु निम्नानुसार उल्लेख गरिएकोछ ।

नेपाल सरकार, महिला वालवालिका तथा जेष्ठ नगारिक मन्त्रालय, महिला वालवालिका विभाग

- चालुकोष स्थापना तथा बीउपुँजी परिचालन निर्देशिका २०६०
- लैंगिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण राष्ट्रिय कार्ययोजना २०६१,कार्यविधि दिग्दर्शन, २०६१
- आपत्कालिन संरक्षण सेवामा महिला विकास कार्यक्रम अन्तरगत प्रवद्धित समूहहरुको परिचालनका लागि मार्गदर्शन अस्पतालमा आधारित एक विसौनी संकट व्यवस्थापन केन्द्र संचालन दिग्दर्शन २०६७
- मुलुकी अपराध संहिता २०७४,
- मुलुकी देवानी संहिता २०७४,
- मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन २०६४,
- मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) नियमावली २०६५,
- घरेलु हिंसा (कसूर र सजाय) ऐन २०६६,
- घरेलु हिंसा (कसुर र सजाय) नियमावली २०६७,
- कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार (निवारण) ऐन २०७१, कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार (निवारण) अचार संहिता २०७४,
- बोक्सीको आरोप (कसूर र सजाय) ऐन २०७२,
- अपराध पीडित संरक्षण ऐन २०७५,ज्येष्ठ नागरिक सम्वन्धी ऐन २०६३,
- दलित आयोग ऐन २०७४,
- अपाङ्गता भएका ब्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी ऐन २०७४,
- सामाजिक सुरक्षा ऐन २०७५,
- अपाङ्गता भएका व्यक्ति को राष्ट्रिय नीति ,२०७८(मस्यौदा)

प्रदेश सरकार १ नं प्रदेश,सामाजिक विकास मन्त्रालय

- घरेलु हिंसा सम्वन्धी नियमावली २०७५
- अशक्त असहाय र वेवारिसे मानसिक रोग वा मनोसामजिक समस्या भएको विरामीहरुको उपचार तथा पुनर्स्थापनाको कार्यक्रम संचालन कार्यविधी २०७६
- घरेलु हिंसा सम्वन्धी ऐन २०७५
- अपाङ्गता रोकथाम तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन मार्गदर्शन, २०७७

- महिला, बालबालिका ज्येष्ठ नागरिक अपाङ्गता भएको व्यक्तिको क्षेत्रमा काम गर्ने संस्थालाई अनुदान रकम उपलव्ध गराउने सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०७७
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको आवासीय पुनर्स्थापना सेवा (सञ्चालन) मार्गदर्शन, २०७७
- जेष्ठनगारिक अन्तर पुष्ता सीप हस्तान्तरण कार्यक्रम संचालन मार्गदर्शन २०७६
- ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र सञ्चालनका लागि मार्गदर्शन २०७६
- बालकल्याण गृहहरको व्यवस्थापन सहयोग कार्यक्रम कार्यान्वयन मार्गदर्शन २०७६
- लैंगिक समानता नीति २०७८
- सामाजिक समावेशीकरण नीति २०७८
- लैंगिक समानता कार्यक्रम निर्देशिका २०७९
- बाल विवाह अन्त्य गर्ने रणनीति पत्र २०७९

माइनगरपालिका सामाजिक विकास शाखा

- अपाङ्ग परिचयपत्र वितरण सम्वन्धी कार्यविधि २०७५
- जेष्ठ नागरिक परिचय पत्र विवतरण निर्देशिका २०७५